DE HEPHAESTIONEIS QUI CIRCUMFERUNTUR ΠΕΡΙ ΠΟΙΗΜΑΤΟΣ COMMENTARIIS.

DISSERTATIO INAUGURALIS PHILOLOGA QUAM SRIPSIT ET AMPLISSIMI PHILOSOPHORUM ORDINIS CONSENSU ET AUCTORITATE AD SUMMOS IN PHILOSOPHIA HONORES IN UNIVERSITATE LITTERARUM VIADRINA RITE IMPETRANDOS DIE V M. DECEMBRIS A. MDCCCLXXXIX HORA XII UNA CUM SENTENTIIS CONTROVERSIS PUBLICE DEFENDET

MAXIMILIANUS CONSBRUCH
BORUSSUS OCCIDENTALIS

ADVERSARII ERUNT
FRANCISCUS SKUTSCH DR. PHIL.
BERNHARDUS SCHNECK CAND. PHIL.
GUILELMUS KROLL CAND. PHIL.

VRATISLAVIAE
APUD GUILELMUM KOEBNER.

MEMORIAE

GVILELMI STVDEMVND

S.

§ 1.

De libris manuscriptis quibus commentarii traditi sunt.

Emendationi enchiridii Hephaestionei scholiorumque ei appictorum fundamentum substruxit primus Thomas Gaisfordius enchiridii editionibus ab ipso curatis, quarum novissima Oxonii a. 1855 prodiit.[1]) Cuius subsidia critica quamquam non auxit Westphalius in editione, quam a. 1866 publici iuris fecit,[2]) nonnulla tamen de cognationis vinculis inter codices intercedentibus subtiliter observavit locisque haud paucis coniciendo rectam attulit medelam. Post eum sagacissime de permultis locis disseruit Iulius Caesar in duobus „emendationum Hephaestionearum" libellis Marburgi a. 1869 editis. Sed his demum annis Guilelmus Hoerschelmann Galliae Brittanniaeque codicibus perlustratis in Mus. Rhen. XXXVI p. 260—301 pluribus nos docuit, quantum absit, ut Gaisfordii editione genuina enchiridii aut scholiorum forma repraesentetur. Idem a. 1882 scholia Hephaestionea altera quae dicuntur (nobis scholia β) primum integra edidit.[3])

---

[1]) De editionibus Florentina (a. 1526) et Turnebiana (Paris. 1553) infra dicam. Ioannes Cornelius de Pauw, qui anno 1726 Traiecti ad Rhenum enchiridium denuo edidit, in contextu verborum, ut ipsius verbis utar, editionem Turnebianam κατὰ πόδα secutus est, sed in animadversionibus quas addidit etsi multa perversissima, nonnulla tamen haud inutilia suppeditavit.

[2]) Scriptores metrici graeci ed. R. Westphal vol. I, Lips. 1866.

[3]) Scholia Hephaest. altera ed. Guil. Hoerschelmann, Dorpati 1882.

Codicis cuiusdam Darmstadiensis memoriam in lucem protulit Carolus Denig in „quaestionibus Hephaestioneis" (Bensheim 1886). Verum felicissime haec studia promota sunt, cum in Guilelmi Studemundi Anecd. var. vol. I (Berol. 1886) Hoerschelmannus Choerobosci in Hephaestionis enchiridium commentarium primus integrum oculis subiceret, Studemundus et scholia A, quae duce Westphalio appellare consuevimus, ad optimorum codicum fidem recenseret et passim de enchiridii codicibus ab ipso in Italia repertis referret. Nonnulla denique eaque satis gravia suppeditavit Hoerschelmannus in Goetting. gelehrt. Anzeig. a. 1887 vol. II p. 594 sqq.[1]) Quorum hominum doctissimorum ope quae de enchiridii codicibus comperta habemus, haec fere sunt.

Libri manuscripti secedunt in tres has classes:[2])

X I. Post schol. β p. 1—13, 3 (ed. Hoerschelmann l. c.) sequitur enchiridium eis fere scholiis in marginibus instructum, quae edidit Studemundus in An. var. I p. 119—152, ego appellabo „scholia α". Significavit hanc classem nota X Hoerschelmannus. Innotuerunt huius classis libri hi:

A 1) cod. *A* = Ambrosianus J 8 sup. ord. saec. XIII—XIV, de quo vide Studemund. l. c. p. 106—152.

K 1a) Transscriptus est ex *A* cod. *K* = Venetus Marcianus 483 saec. XIV; cf. Studemund l. c. p. 89 sqq. 106. 118. 165 sqq. Correxit codicem altera manus K^2 codice nescio quo classis B usa; cf. Hoerschelmann GA p. 598.

S 1b) Ex *K* saec. XV vel potius XVI totus descriptus est cod. *S* = Saibantianus, nunc Bodleianus Auct. T IV 9, de quo vide Studemund l. c. p. 89. 91. 118, Hoerschelmann MRh p. 282 sqq. et GA p. 602 sqq.

c 2) cod. *c* = Cantabrigiensis univ. Dd. XI 70 saec. XIV (?) de quo vide Hoerschelmann MRh p. 265, schol. Heph. β p. II, GA p. 596.

---

[1]) Hanc Hoerschelmanni commentationem significabo nota Hoerschelmann GA, eam quae inest in Mus. Rhen. XXXVI nota Hoerschelmann MRh.

[2]) Ea quam Hoerschelmann MRh p. 278 littera Z significavit classis ad nos non pertinet.

2a) Solum enchiridium ex hoc descriptum continet cod. *C* = Cantabrigiensis Caio-Gonvillensis Nr. 596, quo usus est Gaisfordius; cf. Hoerschelmann MRh p. 265. *C*

3) Paululum ab his recedit cod. *P* = Parisinus 2881 saec. XV, de quo conferas Hoerschelmannum MRh p. 276 sq GA p. 605 sqq., eo quod scholia *α* non in marginibus appicta sunt, sed universo codici extremo subiuncta. Tamen et ipsa enchiridii verba et scholia ad classem X pertinent. *P*

4) In scholiorum recensione codicis *P* gemellus est cod. *Q* = Ambrosianus Q 5 ord. sup. saec. XV, de quo vide Studemund l. c. p. 152 sqq. et Hoerschelmann GA p. 608 sqq. Deest in hoc enchiridii contextus; lemmata in *Q* derivata sunt ex codice quodam, qui cum *A* arta cognatione continebatur. *Q*

II. In alio codice hodie aut deperdito aut delitescente (nobis *B*) inerat enchiridium una cum altera scholiorum *α* recensione ita scripta, ut scholia continua scriptura singulis capitibus subiungerentur. Scholia β omnino deerant. Ex hoc fluxerunt *B*

1) cod. *M* = Meermannianus, nunc Bodleian. Auct. T II 13 saec. XV, de quo v. Hoerschelmann MRh p. 263 et GA p. 596 sqq. *M*

2) cod. *J* = Parisinus 2676 saec. XV, de quo v. Hoerschelmann MRh p. 263 sq. et GA p. 597. *J*

3) cod. *G* = Venet. Marcianus class. X cod. 1 saec. XV. *G*

4) *Tu* = editio quae apud Adrianum Turnebum Parisiis 1553 prodiit; cf. Hoerschelmann MRh p. 262 sq. *Tu*

5) cod. Darmstadienis n. 2773, de quo v. Denig l. c. p. 5 sqq.

III. Tertia classis (nobis *Y*) efficitur eis codicibus, qui solum enchiridium et post illud schol. β p. 1 — 30 (ed. Hoerschelmann) complectuntur, scholiis *α* carent. Ex huius classis exemplis sat frequentibus a Gaisfordio adhibiti sunt *Y*

tres codices Barocciani bibl. Bodleianae B 72, B 115, B 165.

H cod. *H* = Harleianus 5618 musei Britannici; cf. Hoerschelmann MRh p. 278.

N cod. *N* = Norfolciensis bibl. reg. soc. Londin.

Fl *Fl.* = editio princeps quae Florentiae a. 1526 per heredes Philippi Juntae publici iuris facta est.

Quaeritur quae inter has classes singulosque codices ratio intercedat; quam quaestionem omni ex parte nondum possum absolvere. Unius enim codicis A accurata collatione uti mihi licet, quippe cuius codicis lectiones ab ipso excussas Studemundus benignissime mecum communicaverit. Ceterum si recesseris ab editione Turnebiana, quam Berolino hanc in urbem missam inspexi, in ipsius enchiridii verbis solo Gaisfordii apparatu nitor. Ac primum quidem pro fundamento recensionis sumpsit Gaisfordius classem Y, quam omnium esse deterrimam et Westphalius et Hoerschelmannus perspexerunt et ex eis quae infra allaturus sum etiam dilucidius apparebit. Tum collationes, quae illi praesto erant, non fuisse ea qua opus est diligentia descriptas et quivis facile intellegit et ex parte Hoerschelmannus ipsis codicibus inspectis affirmavit. Neque usus est Gaisfordius iis codicibus via ac ratione per totum enchiridium, sed passim hunc illum ita usurpavit, ut multis locis de nonnullorum codicum memoria prorsus incerti derelinquamur nihilque unquam de aliquo codice inde colligere liceat, quod Gaisfordius illius discrepantiam nullam adnotavit. Haec cum sit editionis Gaisfordianae condicio cumque spes sit fore ut Hoerschelmannus propediem accurate et plene nos de omnibus enchiridii codicibus edoceat, ea tantum de codicibus moneo, quae necessaria sunt ad illas rationes defendendas, quas infra in commentariis edendis secutus sum.

Codices ad unum omnes originem duxerunt ex archetypo quodam hodie deperdito, qui ipse non solum iam multis locis verba gravissime corrupta praebebat, verum et lacunis laborabat et Byzantinorum additamentis inquinatus erat, id quod grammaticorum vel metricorum libri, dum frequenti usu in scholis inferioris aetatis tractantur, tantum non omnes passi sunt. Velut lacuna hiat et pag. V 17 de quo loco infra pluribus disputabitur, et p. 20, 2 G. (11, 2 W.),

ubi unum synizeseos genus una cum exemplo deperiisse sagacissime docuit Lud. Voltz De Helia Monacho, Isaaco Monacho, Ps.-Dracone (Argentor. 1886) p. 16.[1]) Contra Byzantini glossematis ratione conformata sunt p. 30, 4 sqq. G. (17, 5 sqq. W.) verba τοῦτ' ἔστι πρώτην, τρίτην, πέμπτην et τοῦτ' ἔστι δευτέραν, τετάρτην, ἕκτην[2]) quae cum non de certa quadam metri iambici magnitudine (μεγέθει), sed de universo genere agatur, parum apta videntur neque non respuuntur ceterorum metrorum descriptionibus comparatis. Carent his additamentis Choerobosci codices *KS*; vide Choerob. p. 68, 8 sqq.; in codice *U*, quem inspecto ipso Hephaestionis enchiridio scriptum esse suspicatus est Hoerschelmannus (An. var. I p. 95), priore loco leguntur verba τουτέστι πρώτην τρίτην καὶ πέμπτην, posteriore τουτέστι δευτέραν, quibus Hoerschelmannus addidit ⟨τετάρτην, ἕκτην⟩; sed p. 68, 18 in eodem sunt κατὰ δὲ τὰς ἀρτίους τουτέστι κατὰ δεύτερον καὶ τέταρτον. Ioannes Siceliota in rhet. gr. VI 164, 12 sqq. (Walz) Hephaestionis verba sic reddit: τὸ μὲν ἰαμβικὸν συνίσταται κατὰ μὲν τὰς περιττὰς χώρας, τουτέστι πρώτην, τρίτην καὶ πέμπτην, ἐκ σπονδείου, ἰάμβου, ἀναπαίστου, χορείου, ὅς ἐστι τρίβραχυς· κατὰ δὲ τὰς ἀρτίους, δευτέραν καὶ τετάρτην, ἰάμβου, ἀναπαίστου, χορείου. Quoniam ab ea, quae statim subicitur, metri trochaici descriptione aeque ex Hephaestionis enchiridio hausta, similes τῶν περιττῶν et ἀρτίων χωρῶν explanationes absunt, eas in metro iambico ab Ioanne Siceliota vel eo quem exscripsit additas esse negandum est. Immo videtur iam Ioannes Siceliota glossema illud apud Hephaestionem scriptum invenisse, sed quoniam quae de sexta sede praescribebantur nimis inepta videbantur, suo ipsius arbitrio ductus, id quod non raro fecit, correxisse.

Fidelissime communis archetypi imaginem expressit archetypi classis *X* librarius, qui sive propter inscitiam sive

---

[1]) Quam accurate archetypi imaginem expresserit cod. *A* inde perspicias, quod verba p. 20, 1 G. μακρὰν — μίαν 20, 3 G. in contextu omissa in margine addita sunt. Quod quomodo cum Choerobosci memoria p. 55, 7 sqq., de qua vide Voltzium l. c., reconciliandum sit apparet.

[2]) cf. schol. Heph. α in Studemundi An. var. I p. 137 ad p. 39, 13 et p. 40, 1, et ibid. Anonym. p. 242, 18 sqq.

propter neglegentiam de suo vix quidquam perpurgavit vel mutavit, nisi quod scholiorum describendorum in medio capite decimo finem fecit. Quoniam in tota hac classi scholia β abrumpuntur in medio quodam enuntiato verbis ἀποθέσεις δὲ τῶν δακτυλικῶν p. 13, 3 (ed. Hoerschelmann), quibus verbis in *A* simul folium 91 v finitur, suo iure Studemundus l. c. p. 106 suspicatus est Ambrosianum codicem aut ipsum huius classis archetypum esse aut gemellum archetypi aut fidelissime servata paginarum versuumque divisione ex archetypo descriptum; mihi haec causa satis singularis atque gravis videtur, ut codicem *A* omnium eorum codicum, in quibus scholia β verbis supra excitatis praeciduntur, esse archetypum pro certo affirmem. Descriptum esse codicem *A* vel eius archetypum ex codice maiusculis litteris exarato ostendit Studemund l. c. p. 110, unde id quoque explicandum est, quod p. VI 2 pro γίνονται in *A* inest τίνονται. Quam fideliter *A* archetypi tractus servaverit, luculento exemplo illustravit Studemund p. 110, cum ex codicis *A* litteris, quae sunt μελιωπαι p. VI 5, veram lectionem fuisse μὲν ὦσιν ingeniosissime concluderet. Gaisfordius p. 117, 5 sq. praebet in textu verba μελοποιΐαι ὅμοιαι ὦσιν, quibus quod nullam codicum discrepantiam subiunxit, valde dolendum est. In *K* idem erat atque in *A*, sed rasura facta K^2 deterioris notae codice usus depravavit in μελωποιΐαι. Iam saeculo XIV in *A* perierat unum folium, quo olim continebantur verba p. XVI 7 (ξαμεν) — XIX 1 (ὅμοια).

Etenim qui saec. XIV ex *A* descriptus est cod. *K* nullo lacunae signo addito verba illa omisit. Praestat *K* eo solo, quod, ubi in *A* aliqua a bibliopega aut charta novicia obducta aut omnino resecta sunt, id quod non raro usu venit, ex *K* colligere possumus, quae olim in *A* scripta fuerint.

Ex *K* descriptus est codex *S* tum demum, postquam *K* iam alteram manum correctricem K^2, de qua vide supra p. 2, expertus est.

De codicum *c* et *P* cum *A* cognatione pluribus disserere supersedeo, dum Hoerschelmannus omnes eorum lectiones publici iures fecerit. Negavit enim ille vir doctus GA p. 596

eos ex ipso *A* esse derivatos eosque etiam una cum *A* ad Hephaestionis verba reconcinnanda usurpandos esse contendit; ego cur contrarium sentiam supra dixi neque in eis quae adhuc notae sunt eorum codicum lectiones deprehendi, quae meae sententiae repugnent. Nam quod p. 8, 1—4 G. (5, 15—18 W.) Gaisfordius et Westphalius verba καὶ — ποιήσω, quae in solis codicibus *c C P* insunt, in textum receperunt, perperam fecerunt. Apud Choeroboscum p. 40, 20—28 lemma, ut ita dicam, quod huc spectat in solo codice *U* legitur et ne in eo quidem ea de quibus agitur exempla deprehenduntur. Neque ab Hephaestione ea profecta sunt, sed ex scholiis male in ipsum verborum contextum irrepserunt. Quamquam enim parum recte Denig l. c. p. 15, ut spuria ea esse demonstraret, ad codicis *C* lectionem quae est p. 7, 1 G. (5, 12 W.) ἐν τοῖς τριμέτροις refugit, quoniam haec lectio a codice *A* et Choerobosci codice *U* et, si modo Gaisfordio fidem habes, etiam a *c* et *P* aliena ab uno codicis *C* librario ficta est, tamen optimo iure eo offensus est, quod tria exempla eademque prorsus pariter conformata ad eandem rem explicandam proponuntur. Accedunt verba καὶ μὴν καί, quibus simile elocutionis genus in enchiridio frustra quaeras, quae eo de quo quaeritur loco eo magis offensioni sunt, quod de eiusdem generis exemplis et de re satis trita ac pervulgata agitur.

Similiter iudicandum est de loco qui est p. 10, 3—4 G. (6, 16—17 W.). Exemplum enim Euripideum, quod a Choerobosco (p. 43, 16—20) alienum in enchiridii codicibus *c C* legitur, ad sententiarum conexum satis male quadrat. Nam illud de quo agitur syllabae communis genus in trimetris iambicis occurrere iam p. 6, 7 sqq. G. (5, 8 sqq. W.) Hephaestio docuerat exemploque confirmaverat, hic eos locos proponit, quibus scriptor syllabam communem aut consulto evitavit aut saltem diserte significavit. Immo hoc quoque exemplum, quod hic perperam in textum irrepsit, scholii instar ad p. 8, 1—4 G. (5, 15 — 18 W.) appictum erat, ita ut illic scholiasta Aeschyli versui ab Hephaestione excitato singulos versus Sophoclis Euripidis Aristophanis addiderit.

Ergo hoc unum duobus illis locis efficitur plura inesse scholia in *c* et *P* quam in *A*, quorum de origine tum demum recte iudicabitur, cum quae omnino in *c* et *P* scripta sint scholia certiores facti erimus. Equidem codicum *cCP* memoriam ab apparatu critico commentariis subiecto removi excepta illa particula quae in *A* folio deperdito interiit.

Obiter moneo perperam codicis *C* memoriam amplexos esse Gaisfordium atque Westphalium p. 71, 18 G. (38, 12 W.) ὡς παρ' Ἀλκμᾶνι, cum in *APM* legatur ὥσπερ Ἀλκμᾶνι. Accedit quod p. 72, 1 (38, 16) in omnibus codicibus legitur Σαπφοῖ δὲ, excepto *D*, de quo vide Gaisfordium p. VII. Vocabulum ὥσπερ saepissime in enchiridio similem in modum usurpatur, atque casus dativus absolutus confirmatur verbis p. 54, 2 G. (29, 18 W.) γέγραπται δὲ καὶ Καλλιμάχῳ.[1])

Grammatici additamentum in *C* sunt verba μᾶλλον δὲ μακράς p. 15, 2 G. (8, 19 W.), quae in *P* in margine exarata sunt.

Ea quam secundo loco posui codicum familia eo potissimum aliquem numerum obtinet, quod alteram scholiorum α recensionem continet, quae, quamquam etiam Manuelis Moschopuli doctrina inquinata est (p. 99, 30 W.)[2]), tamen eam quae in *AKQ* legitur scholiorum recensionem ambitu atque integritate superat. Etiamsi enim haud iniuria dubitaveris an ea scholia, quae recensionis *B* propria sunt intra ea capita, quibus etiam in *X* scholia adscripta sunt, a Byzantinis demum grammaticis originem duxerint, negari nequit in posteriore scholiorum parte, quae in *X* omnino omissa est, non pauca ad optimos esse revocanda fontes; cf. Hoerschelmann GA p. 597—599. Atque etiam in contextu verborum, cum huius classis archetypus codicis *A* quasi frater fuerit, sunt in *B* nonnulla, quae ex codicis *A* verbis coniectura derivari non potuerint, velut

p. 3, 6 G. (4, 2 W.) κατὰ πέντε τρόπους *MTu*, καὶ ἀεὶ ῥᾳδίως *A*, de quo loco vide Studemund l. c. p. 110.

---

[1]) cf. etiam Caesarem in emend. Heph. I p. XXIII.

[2]) cf. Westphal Metrik I^2 p. 137.

p. 42, 8 G. (23, 9 W.) ὅλα ᾄσματα *MTu*, ἄλλα ᾄσματα *A*.

p. 82, 10 G. (43, 11 W.) κυρίζειν *M*, κηρύξειν *A*; scribendum est cum *Tu* κυρίξειν; cf. Choerob. p. 84, 3.

Tamen de huius classis pretio non paulum detrahitur cum eo, quod *A* tam accurate archetypi imaginem expressit, ut in toto enchiridio vix plures quam tres illos locos supra exscriptos in solis libris *MTu* sine dubio recte traditos inveneris, quibus de coniectura non cogitaveris, tum eo, quod is qui classis *B* archetypum confecit, cum esset rei metricae satis peritus, non id egit, ut exemplum quod habuit quam accuratissime describeret, sed ut rei metricae sectatoribus enchiridium traderet quam posset facillime intellectu scriptum scholiisque quam commodissime instructum. Quapropter ut scholia nonnulla addidit, alia mutavit, sic etiam in contextu verborum non raro archetypi verba ad arbitrium detorsit. Pauca proferam exempla:

p. 8, 9 G. (5, 23 W.) ἴκου *MTu*, ἤ κου *A*.

p. 9, 1 G. (6, 3 W.) φησὶ γοῦν ὁ Σοφοκλῆς *MTu*, ὁ Σοφοκλῆς om. *A*.

p. 17, 7 G. (9, 14 W.) τρόπος κοινῆς συλλαβῆς *MTu*, κοινῆς συλλαβῆς om. *A*.

p. 31, 3 G. (17, 8 W.) τοῦτον δὲ τὸν ἀνάπαιστον *MTu*, τὸν ἀνάπαιστον om. *A*.

p. 57, 8 G. (31, 18 W.) Βάκχον *MTu*, Βράγχον *A*.

p. 74, 7 G. (39, 19 W.) προσελεξάμαν *M*, προσεδεξάμην *Tu*, ζαελεξάμαν *A*.

p. XXIX 18 — XXX 2 pro . . . παρὰ μὲν <τοῖς> κωμικοῖς καὶ τοῖς τραγικοῖς ἐστι πολλή, παρὰ δὲ τοῖς, λυρικοῖς σπανία· παρὰ Ἀλκμᾶνι γοῦν εὑρίσκεται, quod est in *A*, scripsit classis *B* auctor elegantiae studio nescio quo ductus παρὰ μὲν τοῖς κωμικοῖς καὶ τραγικοῖς πολλή, παρὰ δὲ τοῖς λυρικοῖς σπανία· καὶ παρὰ Ἀλκμᾶνι γοῦν εὑρίσκεται.

Eidem debetur p. 31, 6 G. (17, 12 W.) vocabulum ἐπιδέχεται in *M* repugnante usu Hephaestioneo scriptum pro δέχεται, quod est in *A*. Neque cum p. 88, 11 G. (48, 2 W.) in *A* insit Κρατῖνος, in *MTu* Κρατῖνος ἐν τοῖς τοιούτοις, Meinekius inde conicere debuit Κρατῖνος ἐν τοῖς Πλούτοις. Falso ex *MTu* in textum recepit Westphalius p. 10, 19 — 20 verba

ἐπειδὴ — καὶ πάλιν, de quo loco iam recte iudicavit Caesar l. c. I p. XII sq. Hoc unum addiderim, illum de quo agitur versum non secus atque qui p. 10, 15 praecedit ἢ οὐχ ἅλις κτλ. in scholiis β p. 22, 19 sqq. in ἐπῶν χωλῶν exemplis numerari atque hoc προκεφάλου, illud ἀκεφάλου.[1]) Notum igitur exemplum, in quo et ipso synizesis conspiciebatur, codicum *MTu* auctor inseruit, ut alterum quoque synizeseos genus duobus versibus Homericis comprobaret.

p. 19, 3 G. (10, 13 W.) in *A* est οἷον, in *MTu* ὡς τὸ; illud recepit Gaisfordius, hoc Westphalius. ὡς τὸ legitur praeterea in codicibus his locis

p. 32, 6 G. (17, 21 W.) ὡς *Tu*, ὡς τό *dett.*, om. *ACM.*

p. 34, 2 G. (18, 23 W.) ὡς τὸ om. *AP*, ὡς τό *rell.*

p. 34, 5 G. (19, 3 W.) ὡς τὸ om. *AP*, ὡς τὸ *rell.*

p. 50, 15 G. (27, 19 W.) ὡς τὸ om. *ATu*, ὡς τό *rell.*

Ergo in *A* ne semel quidem ὡς τό legitur. Itaque quae est „reliquorum codicum" apud Gaisfordium condicio, nostro iure ab Hephaestione haec verba pro οἷον usurpata esse negabimus.

p. 84, 7 G. (44, 24 W.) in *A* est οἷόν ἐστι τό, in *B* οἷόν ἐστι τὸ τοιοῦτον. Vocabulum τοιοῦτον in *B* grammatico debetur, etsi p. 68, 6 G. (36, 8 W.) in omnibus codicibus inest οἷά ἐστι τὰ τοιαῦτα Σαπφοῦς.

Paulo intricatior est quaestio de p. 33, 10—13 G. (18, 16—19 W.). Verba quae in *ACP* (et Choerobosci codd. *KS*[2]) p. 69, 16—21) leguntur aut lacunosa esse aut certe depravata quivis videt neque dubium est, quin sententia eius quod periit enuntiati, si modo periit, eadem fere fuerit atque illius, quod in codicibus familiarum *B* et *Y* inest. Sed dicendi genus suspicionem movet. Ac primum quidem vocabulum ὅτι p. 33, 10 G. (18, 16 W.) post ἢ p. 33, 8 G. (18, 14 W.) mirum est, tum locutionem, quae similis sit verbis μετὰ τῶν δισυλλάβων . . . δέχεται καὶ τρισυλλάβους, in enchiridio frustra quaeras, denique non mediocris offensio

[1]) cf. Anon. Ambros. in Studemundi An. var. I p. 213, 9 sqq. et 214, 6 sqq.; vide etiam Lud. Voltz in commentat. in honor. Guil. Studemund (Argentorati 1889) p. 80 et 85—88.

[2]) *U* ea de quibus agitur verba omittit p. 69, 19—21.

continetur verbis ἐπὶ τῶν παραληγόντων. Aut dicendum erat τοὺς παραλήγοντας (cf. 31, 8. 36, 2. 50, 6 G. = 17, 13. 20, 4. 27, 9 W.) aut ἐπὶ τῶν παραληγουσῶν sc. χωρῶν (cf. 31, 5. 40, 1. 3. 5. 53, 9. 67, 9. 71, 16 sq. alias G. = 17, 11. 21, 23. 22, 2. 4. 29, 10. 36, 2. 38, 9 sqq. W.; idem dicendi genus, verum praepositione κατά usurpata, occurrit 35, 5. 39, 13. 41, 1. 69, 2 sq. G. = 19, 24. 21, 20. 22, 16. 36, 20 W.). Sed ἐπὶ τῶν παραληγόντων sc. ποδῶν idoneo sensu caret. Ergo illud quod inest in *B* et *Y* enuntiatum a Byzantinis demum additum est. At quemadmodum locus sanandus sit, non facile est diiudicatu. Aut re vera in archetypo enuntiatum intercidit aut genuina verba fuerunt haec διαφέρει δὲ τοῦ ὀρθοῦ, ᾗ ἐκεῖνο μὲν τὸν τελευταῖον ἴαμβον ἔχει . . . τοῦτο δὲ ἢ σπονδεῖον ἢ τροχαῖον. τοὺς δὲ παραλήγοντας τὸ χωλὸν οὐ δέχεται τρισυλλάβους κτλ.

Tam foede igitur cum sint classis *B* libri interpolati, eorum lectiones in apparatu critico commentariis addito ibi tantum attuli, ubi perquam memorabiles esse videbantur. Totam seclusi alteram codicis *M* manum, quippe cuius lectiones ex codice nescio quo classis *Y* descriptae sint:[1]) qua de classi iam paucis agam.

Classis *Y* archetypus, per quem solum maxima scholiorum β pars servata est, consarcinatus videtur ex integro classis *X* exemplari — fortasse ex *A* ipso, priusquam folia illa post fol. 91 perierunt — et ex libro aliquo classis *B*, ita tamen, ut homo doctus qui hanc recensionem condidit permultis locis proprio Marte archetypi verba emendaret vel depravaret. Scholia omisit praeter continuum illud scholiorum β corpus in communi archetypo enchiridio praemissum, quod enchiridio absoluto subiunxit. Fuisse illum hominem Ioannem Tzetzam suspicatus est Westphalius (Metrik I² p. 195) collatis Tzetzae versibus in Cram. An. Ox. III p. 311, 18—20 et classis *Y* verbis p. 48, 1 G. (26, 2 W.); cf. etiam Is. Tzetzam in Cram. An. Par. I p. 122, 29 et Heph. p. 84, 1 G. (44, 16 W.). Codices classis *Y* ad Hephaestionis verba recuperanda omni esse pretio desti-

[1]) Etiam in *Tu* nonnullae lectiones ex classi *Y* admixtae sunt.

tutos iam Hoerschelmannus recte censuit, sed cum etiam Westphalius multo plus quam debuit ad hanc classem sese applicaverit, paucis exemplis quae dixi comprobabo.

Quod p. 4, 1 G. (4, 6 W.) in *Y* legitur Τιμοκρέων ἐν τοῖς ἐπιγράμμασιν pro Τιμοκρέοντος ἐκ τῶν ἐπιγραμμάτων quod est in *AB*, quorum lectio abunde defenditur verbis p. 29, 1 G. (16, 9 W.) Σιμωνίδου ἐκ τῶν ἐπιγραμμάτων,[1]) a Byzantinis esse profectum non fugit editores neque quisquam p. 41, 3 G. (22, 18 W.) classis *Y* additamentum ἤγουν ἀμφίμακρον in textum recipere voluit. Sed sunt quae non tam dilucide grammaticorum vestigium prae se ferant. Repugnantibus Gaisfordio et Westphalio recte Byzantinorum glossas removit atque optimorum codicum memoriam restituit Caesar p. 32, 10 G. (18, 3 W.) καταληκτικὰ δέ, δίμετρα μέν, ὡς τὸ *Y*, καταληκτικὸν δὲ δίμετρον τὸ *AB* (Caesar emend. Heph. I p. XV); p. 17, 8 G. (9, 15 W.) τῶν τῆς θέσεως μακρᾶς ποιητικῶν *Y*, θέσεως om. *A*(*B*?) (cf. Caesar l. c. I p. VI); p. 91, 14 G. (49, 16 W.) τὸν πρῶτον σπονδεῖον καὶ τὴν τοῦ δευτέρου συλλαβὴν μολοσσὸν ποιήσας *Y*, τὸν ἀνάπαιστον μολοσσὸν ποιήσας *AB*, (v. schol. K^2 ἤγουν τὸν πρῶτον σπονδεῖον καὶ τὴν τοῦ δευτέρου συλλαβήν; cf. Caes. l. c. II p. VI). Debuit idem p. 68, 12 G. (36, 13 W.) vocabulum βάσεως delere, quod omittunt *ACP*.[2]) Etenim vocabulum βάσις ne uno quidem enchiridii loco extat, immo semper Hephaestio usus est vocabulo sollemni συζυγία. Duobus locis p. 27, 14 G. (15, 9 W.) βραχυκατάληκτα δὲ καλεῖται, ὅσα ἀπὸ διποδίας ἐπὶ τέλους ὅλῳ ποδὶ μεμείωται et p. 27, 18 G. (15, 12 W.) ὁ σιππω πούς ἀντὶ ὅλης . . . κεῖται διποδίας vocabulum διποδία vocabulo πούς opposito explicatur. p. 71, 9 G. (38, 2 W.) vocabulum διποδίας delendum est collatis verbis p. 66, 14 G. (35, 16 W.).[3]) Saepissime Hephaestio vocabulo συζυγία omisso solo genere feminino et verborum conexu quid supplendum esset significavit; cf.

---

[1]) cf. etiam schol. Arist. Pac. 736 τὰ Σιμωνίδου ἐκ τῶν ἐλεγείων.

[2]) est in *Tu* et in *M* in mg., utroque loco ex *Y* ut videtur derivatum.

[3]) Choerob. p. 80, 19 „τροχαικὰς διποδίας“ καὶ τὰ ἑξῆς *KS*, διποδίας καὶ τὰ ἑξῆς om. *U*.

p. 63, 6. 64, 1. 65, 6. 66, 14. 67, 2 sqq., 108, 4 G. (34, 5. 7. 23. 35, 16. 18 sqq. 57, 14 W.). Idem fecit eo de quo agitur loco.

Insulse verba corrupte tradita emendare conati sunt Byzantini in poematum antitheticorum descriptione, quae in priore commentario inest. Ea quam p. VI 13—17 proposui forma codicum *A* et *M* memoria suppeditatur. Byzantini in *Y* produntur perversa supplementi conformatione, cum adderent voces ἀπὸ τοῦ τέλους et ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, quamquam statim subiciuntur locutiones ἀπὸ τέλους et ἀπ' ἀρχῆς, quibuscum conferas p. XX 6 τῷ δὲ δευτέρῳ ἀπὸ τέλους.

p. XIV 9 vocabulum οὕτω, quod si recte Gaisfordius de codicum discrepantia rettulit, praeter libros *AFl* et tres Baroccianos p. 3 excitatos in omnibus codicibus post ὁμοίων deprehenditur, utrum a Byzantinis consulto additum an ex verbis antecedentibus οὕτω πεποιῆσθαι νομίζομεν casu illapsum sit dubitaveris. Sed hoc certum est unice veram esse librorum *AFl* et Baroccianorum memoriam quamvis et a Gaisfordio et a Westphalio repudiatam. Nam vocabulum οὕτω in enuntiato ἔστι δέ τινα κτλ. necessario carmen κατὰ σχέσιν scriptum significaret. Eadem enim vis subiecta est sine dubio illi οὕτω quod est in enuntiato antecedenti. At postquam antea scriptor solum carmen Alcaicum ἐμὲ δειλάν κτλ. commemoravit, quod, quamvis ἐξ ὁμοίων videri posset, re vera esse dixit κατὰ σχέσιν, ei in extremo capite afferendum erat carmen vere ἐξ ὁμοίων. Atque hoc fuisse eius consilium indicatur etiam verbis ἔστι δέ τινα. Simili ratione ductus Lachmannus in opusc. vol. II p. 85, cum codicis *A* notitiam nondum haberet, pro οὕτω scripsit οὐχ οὕτω.

Denique enarrationem illam, quae in metri iambici descriptione exeunte in solis classis *Y* libris et in editione Turnebiana inter verba Hephaestionea legitur quamque Gaisfordius p. 34, 7—35, 2 in enchiridii contextum recepit, non esse ab Hephaestione confectam, sed ex scholiis illapsam iam cognovit Westphalius p. 19, 5. Eadem in *A* scholii instar in margine adscripta est (cf. An. var. I p. 131 schol.

ad pag. 30, 3), in *M*, quo in codice scholia continua scriptura exarata singulis capitibus subiunguntur, ut primum scholion recte continuatur antecedenti metri iambici explicationi, sed, ut in scholiis fit, minoribus litteris scripta. Altera certe codicis *M* manus codice aliquo classis *Y* usa addidit verbum κείμενον. Dubitationi igitur exemptum est, quin enarratio illa in classi *Y* in enchiridii contextum fluxerit ex codice aliquo classis *B*.

Quae cum ita sint, commentarios ad unius codicis *A* fidem recensendos putavi. Huius igitur discrepantiam adscripsi integram levissimis tantum accentuum mendis tacite correctis. Ex *B* eas tantum lectiones discrepantes adscripsi, quae memoratu dignae videbantur. Nota *dett.* significavi codices interpolatos h. e. excepto *A* reliquos sive omnes sive plerosque, cum quid singulis locis in singulis codicibus scriptum sit nec scire intersit nec, quae est Gaisfordii fides, dici possit. In particula illa p. XVI 7 — XIX 1, quae in *A* folio deperdito deest, Gaisfordii apparatu critico usus sum.

In scholiis recensendis integras adscripsi codicum *G* et *M* lectiones, quas ab ipso excussas liberalissime mihi suppeditavit Studemundus. Editionis Turnebianae lectiones, cum duobus classis *B* exemplis uti mihi liceret Turnebusque in scholiis etiam insolentius quam in contextu fecit verba tradita mutaverit, pari loco atque nostratium coniecturas habui.

Neutrum commentarium ab ipso Hephaestione esse conscriptum, verum utrique subesse libellum quendam Hephaestioneum, sed a grammaticis quibusdam non leviter corruptum infra demonstrabo. In ipsa editione id egi, ut grammaticorum illorum, qui commentarios condiderunt, verba reconcinnarem. In commentario posteriore quae a grammatico profecta esse suspicor typis minoribus exaranda curavi. Obiter moneo me singulos locos, quibus aliter distinxi atque adhuc soliti sunt, in apparatu critico, ne molestus essem, non enumerasse; quae mutaverim, ei quorum interest facile dispicient.

§ 2.

De Choerobosco, de scholiastis Hephaestioneis, de Ioanne atque Isaaco Tzetzis fratribus.

Duo illi commentarii, qui in libris Hephaestioneis post enchiridii caput περὶ πολυσχηματίστων absolutum leguntur, pariter et prior et posterior in codicibus ad Hephaestionem auctorem diserte revocati, intima inter se continentur cognatione. Etenim quae in priore describuntur carminum genera, aeque disposita similiterque illustrata recurrunt ad unum omnia in altero. Accedit vero in hoc disputatio non brevis, cui quod respondeat in illo non deprehenditur. Quae cum sit commentariorum condicio, non efficere utrumque commentarium eiusdem enchiridii partem manifestum est. Atque unum hoc solum inter omnes convenit: ceterum diversissima adhuc circumferuntur iudicia. Qui primus ni fallor hanc quaestionem attigit Cornelius de Pauw in editione ab ipso a. 1726 confecta p. 167 sq. utrumque commentarium ab ipso Hephaestione conditum esse censuit, sed posteriorem ex alia enchiridii editione ideo additum, quia prior compluribus locis pessime fuisset habitus. Simplicissime difficultatem enodare voluit Gaisfordius, qui in enchiridii editionis supra excitatae vol. I p. 114 adn. priorem commentarium totum „a mala epitomatoris sive interpolatoris manu" ex altero excerptum esse affirmavit. Hanc sententiam a Gaisfordio iactam magis quam demonstratam amplexus Barhamius priorem commentarium totum ab enchiridii editione seclusit.[1]) Contra Augustus Rossbach[2]) posteriorem commentarium pro eximio quodam maioris enchiridii Hephaestionei, quod tribus libris confectum fuisse Choeroboscus p. 35, 22 auctor est, fragmento habuit, ex quo prior commentarius ab Hephaestione ipso excerptus esset, ut ultimum enchiridii minoris caput efficeret. In summa rei

---

[1]) The enkheiridion of Hehfaistiown . . . ed. by Th. F. Barham (Cambridge 1843) p. 113 et 202.

[2]) De Hephaestionis Alexandrini libris; pars I (Vratislaviae 1857) p. 14—19.

assensus Westphalius (Metrik I² p. 186—189) priorem commentarium ultimum esse enchiridii minoris caput in fine casu mutilatum, alterum a grammatico quodam ex amplioribus Hephaestionis operibus excerptum, certis argumentis comprobare studuit. Westphalii opinionem suam fecit Caesar in emendat. Heph. II p. XIV. In qua cum acquiescendum esse negaret Otto Hense (Heliodoreische Untersuchungen, Lips. 1870, p. 128—164) tertiam viam iniit, cum de posteriore commentario Westphalii iudicium secutus priorem ex diversorum scriptorum pannis esse consutum demonstrare contenderet. His demum annis in Gaisfordii sententiam abiit Guil. Christ,[1]) in Hensii Gerhardus Schultz,[2]) Westphalius[3]) denuo se esse disputaturum de hac quaestione pollicitus est: neque vero promisso iam stetit.

Qui adhuc rem attigerunt omnes ab ipsa commentariorum indole examinanda profecti sunt, nos, ut quam potest firmissimum quaestioni lubricae subiciamus fundamentum, primum accurate perquiremus, quid scriptores, qui aetate codices, in quibus commentarii leguntur, superant, de Hephaestionea περὶ ποιήματος doctrina tradiderint.

Ac primum quidem dicendum est de Choerobosco, in cuius prolegomenis ipsius enchiridii interpretationi praemissis p. 35, 9 sqq. haec insunt:

Γνήσιον δέ ἐστι τὸ παρὸν σύγγραμμα Ἡφαιστίωνος πρῶτον μὲν ἐκ τῆς κοινῆς μαρτυρίας τῶν ὑπομνήματα ποιησάντων εἰς αὐτό, εἶτα δὲ καὶ ἐκ τοῦ μεμνῆσθαι αὐτὸν τούτου καὶ ἐν τοῖς ἑτέροις αὐτοῦ πονήμασι·[4]) ποιεῖ[5]) γὰρ βιβλίον περὶ ποιήματος, ὅπερ καὶ ἀεὶ συνευρίσκεται τούτῳ τῷ περὶ μέτρων βιβλίῳ.

---

[1]) Gesch. d. griech. Litt. in Iw. Mueller „Handb. d. klass. Altertumswissenschaft" vol. VII (Noerdling. 1889) p. 565 adn. 2; faverat idem antea in Phil. Anz. 1871 p. 308 magis Hensii sententiae.

[2]) Quibus auctoribus Aelius Festus Aphthonius de re metrica usus sit (Vratisl. 1885) p. 46.

[3]) Allg. Metrik³ (Leipz. 1887) p. 190.

[4]) πονήμασι Studemund, ποιήμασι codd.

[5]) ἐποίει proposuit Hoerschelmann.

Parum caute Hense (l. c. p. 155) ex eo, quod hic diserte Choeroboscus genuinum esse Hephaestionis enchiridium testatur, conclusit re vera aut totum enchiridium aut saltem hanc vel illam illius partem a nonnullis Hephaestioni fuisse abiudicata. Nam Choeroboscum haec non suspicione ductum addidisse, sed ne quid omisisse videretur, vel inde probabile fit, quod ab omnibus interpretibus enchiridium pro germano Hephaestionis libro habitum esse profert; quae sententia prorsus ad liquidum perducitur scholio quodam, quod Dionysii Thracis arti appictum est, respecto, in quo enumerantur τὰ ἑπτὰ κεφάλαια, de quibus in unoquoque scriptore tractando magistri Byzantini praemonere consueverant. Omnia septem, in quibus quaestio supra significata, apud Choeroboscum redeunt; vide schol. in Dion. Thrac. in Anecd. graec. ed. Imm. Bekker (Berol. 1816) vol. II p. 671, 18 sqq. ζητήσωμεν τὰ ἑπτὰ κεφάλαια, λέγω δὴ τὸν σκοπόν (cf. Choer. p. 33, 2 — 35, 6), τὸ χρήσιμον (cf. Choer. p. 35, 7 — 8), τὴν αἰτίαν τῆς ἐπιγραφῆς (cf. Choer. p. 35, 14 — 24), τὸ γνήσιον (cf. Choer. p. 35, 9—13), τὴν εἰς τὰ κεφάλαια διαίρεσιν (cf. Choer. p. 35, 25 — 34), τὴν τάξιν (cf. Choer. p. 36, 1 — 12) καὶ τὸ ὑπὸ τί ἀνάγεται τὸ προκείμενον βιβλίον (cf. Choer. p. 36, 13—18).

Ergo utrum pro genuinis habiti sint commentarii necne, ex his Choerobosci verbis non discimus, verum dilucide ex illius enarratione cognoscimus, quale saeculo p. Chr. n. sexto in scholis Byzantinis Hephaestionis enchiridium circumferre soliti sint.

Primum quidem Choerobosco ad manum fuit ipsum enchiridium, a quo omnino περὶ ποιήματος enarrationem afuisse hoc scholio fit verisimillimum, cum discernatur libellus περὶ ποιήματος quasi ἕτερον πόνημα a libro περὶ μέτρων. Eximitur idem dubitationi scholio p. 35, 25—34, in quo omnia enchiridii capitula ex ordine enumerantur; qua in descriptione extrema Choeroboscus haec docet εἶτα ζητεῖ καὶ περὶ πολυσχηματίστων καὶ οὕτω πληροῖ. Atque in nostris quoque codicibus enchiridium capite περὶ πολυσχηματίστων absolvitur, cum ante priorem περὶ ποιήματος commentarium verbis Ἡφαιστίωνος μετρικῆς εἰσαγωγῆς (vel μετρικὴ εἰσαγωγή) περὶ ποιήματος novus libellus indicetur.

Praeterea Choerobosci temporibus semper cum hoc libro aliud quoddam Hephaestionis opusculum circumferebatur, quod inscriptum erat περὶ ποιήματος, quo in libello Hephaestio ipse enchiridium a se esse conditum quodammodo testatus erat. Testimonium illud in neutro eorum qui extant commentariorum deprehenditur; unde sequitur, ut uterque ab eo, qui Choerobosco praesto erat, libello sit diversus. Sed quamnam cum illo libello rationem habeant commentarii ex Choerobosci verbis non dispicitur.

At duae inesse videntur in Choerobosci enarratione difficultates, quarum altera eo continetur, quod vix quisquam sibi persuadebit libellum περὶ ποιήματος effecisse singulare opusculum, quod casu tantum semper una cum enchiridio deprehensum esset. Respicias velim Aristidem Quintilianum, cuius auctores vel ad ea, de quibus agitur, tempora vel etiam ad antiquiora pertinere inter omnes constat. Qui quamvis exilem nobis, si cum enchiridio conferas, artis metricae epitomen tradiderit, tamen caput περὶ ποιήματος non omisit; cf. p. 28, 20. 37, 6—19 ed. Jahn (Berol. 1882). Neque Marius Victorinus vel potius Aelius Festus Aphthonius, cuius auctores, etsi in singulis magna contentio est, ad eandem fere atque Hephaestionem aetatem spectare omnes consentiunt, facere potuit, quin complura huic rei capitula tribueret; cf. Gramm. lat. ed. H. Keil. vol. VI p. 53—60. Quin etiam apud Atilium Fortunatianum (GL VI p. 294, 24 — 295, 16), de cuius fontibus idem valet, eiusmodi doctrinae vestigia perlucent. Adde quod Aristides Quintilianus p. 28, 20 doctrina περὶ ποιήματος extremam artis metricae partem effici diserte profert, iam concedes dissertationem illam περὶ ποιήματος iam ab Hephaestione consulto aliquo modo cum enchiridio coniunctam fuisse. Accedit aliquid certe adminiculi huic sententiae etiam inde quod is qui scholion p. VII 11—16 quasi prooemium capiti περὶ ποιήματος interpretando praemisit, commentarium, quem interpretatus est, in ultimae enchiridii partis loco habere non dubitavit. Quis fuerit pro certo affirmari nequit. Collatis autem Longini verbis in schol. Heph. β p. 2, 16—3, 5 (cf. Choeroboscum p. 34, 11 sqq.) haud temere de Longino

suspicionem moveris. Firmissimum vero necessitudinis, quae inter enchiridium et libellum περὶ ποιήματος intercessit, indicium perhibetur verbis Hephaestioneis p. 59, 12 W. Τοσαῦτα περὶ μέτρων· περὶ δὲ ποιήματος ἑξῆς ῥητέον, quae ne quis grammatico cuidam vindicet non vereor; cf. Hense l. c. p. 154. Neque obstat capitulo περὶ ποιήματος titulus libri περὶ μέτρων. Etenim quamvis τὸ μέτρον κατ' ἐξοχήν, ut hoc vocabulo uti mihi liceat, discrepet cum poemate, tamen quam diversae huic vocabulo subiectae fuerint notiones, optime nos docet Longinus in schol. Heph. β p. 2, 16—3, 5 (cf. Choer. p. 34, 11—24; schol. Heph. p. VII 11—16) neque temere diserte dixit p. 3, 2 τὸ ποίημα μέτρον προσαγορεύεται; cf. etiam Anon. Ambrosian. in Studem. An. var. I p. 231, 13.

Alteram difficultatem in Choerobosci verbis supra exscriptis deprehendere sibi visus est Westphalius (Metrik I² p. 189) in eo, quod idem Choeroboscus, qui l. c. ab Hephaestione enchiridium commemoratum esse in libello περὶ ποιήματος auctor est, p. 35, 20 sqq. primum ab Hephaestione edita esse περὶ μέτρων μη' βιβλία, deinde ea in undecim, tum in tria, postremo in unum τοῦτο τὸ ἐγχειρίδιον contracta esse tradit.[1]) Censuit igitur Choerobosco vel potius illi, qui scholion illud p. 35, 9—13 condidit — si quidem de Choerobosco nondum cogitavit — re vera ante oculos versatum esse non peculiarem Hephaestionis περὶ ποιήματος libellum, sed, ut breviter dicam, Longini vel Ori ὑπόμνημα quoddam, quo caput aliquod ampliorum Hephaestionis operum copiosius explicatum esset. Illic non Hephaestionem suum ipsius, sed Longinum vel Orum Hephaestionis enchiridium excitasse. Neque vero habemus, quod Choerobosco imputemus stultitiam tam singularem, ut qui non dispexerit utrum Hephaestio ipsius librum an Longinus Hephaestionis commemoraverit. Quid? quod idem diserte et consulto interpretum μαρτυρίας ab Hephaestionis ipsius testimonio segregavit? Neque opinor Westphalius, si modo Choeroboscum huius scholii esse auctorem iam compertum habuisset, huiusmodi coniecturam excogitasset. Immo multo simplicius

[1]) cf. etiam Hense l. c. p. 151.

haec difficultas dissolvitur simul cum ea, quam antea significavi. Primum teneamus oportet eos, qui ultimam enchiridii partem capite περὶ ποιήματος effectam esse sumpserint, redargui simul et Choerobosci et nostrorum codicum memoria nec non verbis illis p. 59, 12 W. τοσαῦτα περὶ μέτρων· περὶ δὲ ποιήματος ἑξῆς ῥητέον, quibus maior incisio significari videtur quam quae inter duo capita sese excipientia fieri soleat. Aliter enim iudicandum est de hac locutione, aliter de talibus quales leguntur p. 43, 13 — 18 et 57, 7 — 14 W., quibus cum mediis interpositae sint novorum capitum inscriptiones, copulantur magis quam segregantur singula capita. Tamen et illa verba et ea quae antea attuli nobis persuaserunt Hephaestionem quasi appendicis loco enchiridio libellum quendam περὶ ποιήματος adnexuisse: cui sententiae enchiridii condicio non mediocriter favet. In universa enim enchiridii indole hoc maxime mirum est, quod, quamquam scholarum in usum est scriptum, ad quo difficiliora metra disputatio procedit, eo copiosior neque vero dilucidior fit explicatio. Ea potissimum, quae de asynartetis praescribuntur, et multo plura esse videntur quam quae tironibus ediscenda sint,[1]) et multo neglegentius atque intricatius descripta, quam quae tirones animis assequi possint. Recte igitur Westphalius[2]) hoc caput ab Hephaestione parum diligenter ex maiore enchiridio excerptum esse statuit. Libellum περὶ ποιήματος, qui Choerobosco praesto erat, non admodum parvum fuisse inde facile colligas, quod Choerobosci aetate peculiare βιβλίον effecit; idem intellegitur etiam ex posterioris commentarii ambitu. Transtulit igitur Hephaestio, quem in ultimo enchiridio conficiendo operae pertaesum est, generum carminum enarrationem, ut labori parceret, fortasse ad verbum ex ampliore enchiridio, cum quantum in scholis interpretari vellent singulis magistris permitteret.[3]) Sed sive quod poe-

---

[1]) Choeroboscus haec consulto ab enchiridii interpretatione seclusisse videtur; cf. Choer. p. 88, 9.

[2]) Allgem. Metr. ed. III p. 300.

[3]) Simile quid etiam hodie in fine librorum scholarum usui designatorum non raro deprehendi, vix est quod diserte moneam.

matum divisionem paulo intricatiorem et a solitis studiis remotiorem putavit quam quae tironum animis necessario esset infigenda, sive quod enarratio illa multo copiosior videbatur quam quae ad pressum enchiridii sermonem quadraret, disputationem περὶ ποιήματος non ultimi capitis loco enchiridio inseruit, sed appendicis loco adiunxit. Choerobosci temporibus, cum carminum genera minime curarent,[1]) appendix illa prorsus peculiaris libellus facta erat. Remanserat vero vinculi vestigium eo, quod semper ipsi enchiridio adnexa erat hoc fere modo, si augurari licet, inscripta τοῦ αὐτοῦ Ἡφαιστίωνος περὶ ποιήματος. In hoc igitur libello Hephaestio ipse antecedens enchiridium commemoraverat.

Iam videamus quinam scholiastis Hephaestioneis περὶ ποιήματος libellus praesto fuerit. Superesse scholia quae ad doctrinam περὶ ποιήματος pertinent in ea sola codicum familia, quam littera *B* significavi, in qua scholia singulis capitibus continuo sermone scripta subici solent, supra dixi. Nulla in ea scholia adnexa sunt priori commentario neque quae alterum sequuntur ultra epiphthegmaticorum explicationem excedunt. Consarcinatam esse hanc scholiorum recensionem non ante Manuelis Moschopuli aetatem iam supra dixi. Contineri ea complurium hominum interpretamenta diversi pretii et per se consentaneum est et eo confirmatur, quod eidem loco non raro adscriptae sunt duae vel etiam tres explicationes eaeque inter se repugnantes; cf. p. XV 6 — 11, XV 11 — 22, XIX 11 — XX 20, XIII 17—XIV 21. In multis scholiis nulla insunt nisi ipsa Hephaestionis verba libere circumscribendo reddita leviterque explicata. Sunt tamen et in aliis huius recensionis partibus, et in ea quae ad nos pertinet non pauca, quae bonam doctrinam redoleant,[2]) velut quae p. XIII 13 sq. de Margitae compositione referuntur.[3]) Quae undenam deducta sint quaeritur.

[1]) Neque Choeroboscus peculiarem illum libellum interpretatus est neque in quoquam posteriorum tractatuum metricorum usquam carminum genera attinguntur.

[2]) cf. Hoerschelmann GA 597 sq.

[3]) cf. Hiller in Annal. phil. 135 (1887) p. 13 sqq.

Ac primum quidem indagemus necesse est, num iure Hense l. c. p. 156 duobus locis (p. XIII 9—11 et 13—14) a scholiastis Heliodori libros esse exscriptos affirmaverit, ne forte quaestione instituta de disciplina Hephaestionea praeter opinionem in Heliodoream incidamus. Vestigium Heliodori remansisse putavit Hense in vocabulo ἴαμβος ita usurpato, ut versus trimeter iambicus significetur. Sed licet recte l. c. p. 83 sq. hunc usum fuisse Heliodoreum demonstraverit, tamen nescio quo pacto reliquiarum Heliodori nimis avidus eundem fuisse morem praeterea permultis aliis scriptoribus neglexit. Ita factum est, ut, cum haud pauca fragmenta hoc solo indicio usus ad Heliodorum revocaret, eum condonaret frustulis nonnullis ab eius doctrina plane abhorrentibus. Ut quod de vocabulo ἴαμβος dixi comprobem, ex larga exemplorum messe haec proferre placet. Apud Critiam (Heph. p. 11, 10—12 W.) legimus ἰαμβεῖον, sed iam Dionysius Halicarnasensis rhetor, cum de comp. verb. c. 26 (p. 418 Schaef.) dicat τὰ ἔπη καὶ τοὺς ἰάμβους καὶ τὰ ἄλλα τὰ ὁμοιοειδῆ μέτρα, ab Heliodori usu non longe abesse videtur. Caesius Bassus GL VI p. 258, 18 versum Phalaecium dixit „partem habere ex heroo, partem ex iambo", Hephaestio habet ἰαμβεῖον (p. 21, 9 W.) et ἰαμβικόν (p. 6, 7 et 20, 13 W.), sed huc pertinent eius verba Ῥίνθων μὲν γὰρ καὶ ἐν ἰάμβῳ κτλ. p. 6, 12 W. Magis etiam apud posteriores hic usus increbruit: cf. Choerob. p. 56, 11. 63, 19. 65, 14. 18 (lemma est; Hephaestio p. 15, 10 W. habet ἰαμβικοῦ). 69, 1 εἶτα λέγει περὶ τῆς ἕκτης χώρας τοῦ ἰάμβου — haec ex Heliodoro fluxisse nemo suspicabitur. — 73, 17; στίχος ἴαμβος est apud Choer. p. 34, 17. Ex scholiis Hephaestioneis haec affero: schol. α (An. var. I) p. 121 ad 7, 3; p. 127 ad 20, 9; p. 131 ad 30, 3; p. 135 ad 35, 5 schol. prius (cf. Caesar. em. Heph. I p. XVII); p. 136 ad 36, 10; p. 137 ad 39, 4 schol. prius; p. 144 ad 51, 6 (ipsa verba Hephaestionea circumscribendo redduntur). Ex aliis scriptoribus haec notatu digna sunt. Tricha (ed. Westphal in script. metr. graec. vol. I) p. 264, 23—25; Studemundi An. var. I p. 154 § 1b v. 2 (cf. p. 192 § 6 v. 1); Anecd. Chisian (ed. G. Mangelsdorf, Carolsruh. 1876) p. 27; Hel. Monach. in

Studemundi An. var. I p. 170, 1; Proclus chrestom. (ed. Westphal in script. metr. gr. vol. I) p. 230, 5; schol. (Melampodis)[1] in Dion. Thrac. (An. gr. ed. Bekker) vol. II p. 748, 20 = Proleg. π. κωμῳδίας (in schol. in Aristoph. ed. Duebner) p. XXI 42; cf. ibid. p. XVII 27; cf. etiam Cram. An. Ox. IV p. 315, 31 et 316, 5 sq.; Rhet. gr. VI p. 278, 24 sq. (Walz); schol. (RV) ad Aristoph. Ran. 311. Denique in deliciis fuisse hunc usum Demetrio Triclinio ipse Hense concessit. Sed haec hactenus. Satis iam puto apparuisse non posse propter hunc usum solum scholiastis Hephaestioneis aliisque posteriorum temporum scriptoribus usitatissimum aliquod scholion Heliodoro vindicari. Hoc enim nemini, qui obiter locos excitatos percurrerit, dubium esse potest, quin maximam certe partem ipsis scholiastis debeantur ac de origine Heliodorea ne cogitari quidem possit.

Hensii coniectura refutata statuendum est, nulla in eis de quibus agitur scholiis doctrinae Heliodoreae vestigia deprehendi. Pertinere scholia in universum ad posteriorem commentarium etiam obiter perlustranti apparet, sed negari nequit eorum partem prodere enarrationem quandam, quae ab utroque commentario nonnihil sit diversa. Vide schol. p. XIII 14 sqq. Περὶ τούτων καὶ ἐν τῇ εἰσβολῇ ἐπεσημήνατο· τῶν γὰρ μέτρων τὰ μὲν ὑπὸ ποδός, τὰ δὲ ὑπὸ συζυγίας, ὡς τὰ ἰαμβικὰ καὶ τὰ ὅμοια, τὰ δὲ ὑπὸ περιόδου καταμετρεῖται· περίοδος δέ ἐστιν κτλ., ubi ἡ εἰσβολή nihil esse potest nisi ipsius commentarii, ad quem scholia pertinent, aut enchiridii praefatio. Neque vero in commentario neque in enchiridio neque omnino in scholiis Hephaestioneis tale quid deprehenditur. At nemo certe negabit huiusmodi enarrationem explanationi περὶ ποιήματος ineunti perquam accommodatam esse, cum praesertim in alterius commentarii initio de stichi, coli, commatis, systematis definitionibus diserte explicetur.

Etiam graviora sunt quae ad μετρικὰ ἄτακτα a scholiastis adnotantur. Ecce insunt

[1]) cf. Alfred. Hilgard: de artis grammaticae ab Dionysio Thrace compositae interpretationibus veteribus. Lips. 1880.

in comm. I p. IV 14—16 haec:	in comm. II p. XII 5—6 haec:	in schol. p. XII 11—XIII 8:
Μετρικὰ δὲ ἄτακτα, ὅσα ἐκ μέτρων μὲν ὁμολογουμένων συνέστηκε, τάξιν δὲ καὶ ἀνακύκλησιν οὐκ ἔχει, οὔτε κατὰ στίχον οὐδὲ συστηματικά.	Μετρικὰ δὲ ἄτακτά ἐστιν, ἅπερ μέτρῳ μὲν γέγραπταί τινι, οὔτε δὲ ὁμοιότητα ἔχει πρὸς ἄλληλα οὔτε ἀνακύκλησιν.	οὔτε δὲ ὁμοιότητα ἔχει πρὸς ἄλληλα, ὥστε στιχήρη γενέσθαι, οὔτε ἀνακύκλησιν, ὥστε κατὰ σχέσιν γενέσθαι, ἀλλὰ ἀ δ ι ά φ ο ρ ο ν τὴν τῶν μ έ τ ρ ω ν ἐ ξ α λ λ α γ ή ν. — οὔτε δὲ [τὰ ἀπολελυμένα][1]) φησίν, ἀνακύκλησιν ἔχει, ἀλλ' αὐτόθεν ἐστὶν ὁ μ ο λ ο γ ο ύ μ ε ν α.

Iam Caesar (em. Heph. II p. XVIII) professus est voces ἀλλ' αὐτόθεν ἐστὶν ὁμολογούμενα ex eis, quae in priore commentario leguntur, faciliorem habere explicationem quam ex eis, quibus adscriptae sunt, sed quod addidit, fortasse inde conicere licere in his ipsis vocem ὁμολογουμένῳ inserendam esse verbis ἅπερ μέτρῳ μὲν γέγραπταί τινι, parum recte disputavit. Neque enim μετρικὰ ἄτακτα sunt ea, quae metro aliquo cognito condita sunt (ἅπερ μέτρῳ γέγραπταί τινι ὁμολογουμένῳ), sed in quibus usitati et legitimi versus (μέτρα ὁμολογούμενα) ita componuntur, ut neque continuo similia metra sese excipiant (κατὰ στίχον), neque in metrorum mixtione σχέσις quaedam perluceat, sed ὡς ὅταν ἐλεγείῳ προστιθῇ τις ἰαμβεῖον ἢ ἄλλο τι (Ar. Quint. p. 37, 8—9, de quo loco infra disseram); cf. etiam G. Hermann in el. d. m. p. 27. Ergo unice vera est ea, quae in priore commentario legitur descriptio: μετρικὰ ἄτακτά ἐστιν, ὅσα ἐκ μέτρων ὁμολογουμένων συνέστηκε, cum altera, in qua verbis ἅπερ μέτρῳ γέγραπταί τινι illud de quo agitur carminum genus opponitur orationi solutae, potius ad ἀπολελυμένα quam ad μετρικὰ ἄτακτα

[1]) τὰ ἀπολελυμένα del. Caesar; inserta esse videntur facili errore propter proxime antecedentem τῶν ἀπολελυμένων descriptionem; τὰ ἄτακτα scripserunt Pauw et Westphal.

quadret. A scholiasta prioris commentarii enarratio praeter verbum ὁμολογουμένῳ etiam aperte significatur verbis ἀδιάφορον τὴν τῶν μέτρων ἐξαλλαγήν. Posterioris commentarii explicatio ex ea, quae in priore inest, vel ex aliqua eius consimili incuriose excerpta esse videtur. Sed ne prioris quidem commentarii enarratio omni ex parte integra est. Nam scholiastae verba οὔτε . . . ὁμοιότητα ἔχει . . . οὔτε ἀνακύκλησιν dilucide posteriorem commentarium indicant, cum in priore non aeque accurate legatur τάξιν . . . καὶ ἀνακύκλησιν οὐκ ἔχει. Inseruit autem verbum τάξις scriptor, ut verbis ὅσα ἐκ μέτρων . . . ἐστὶ, τάξιν δὲ . . . οὐκ ἔχει nomen μετρικὰ ἄτακτα illustraret, similiter atque in carminum κατὰ σχέσιν explicatione fecit. Eadem vero sententia, quae scholiastae verbis οὔτε . . ὁμοιότητα ἔχει . . . ὥστε στιχήρη γενέσθαι οὔτε ἀνακύκλησιν, ὥστε κατὰ σχέσιν γενέσθαι declaratur, in priore commentario exprimitur verbis οὔτε κατὰ στίχον οὐδὲ συστηματικά; quae verba nemodum satis bene interpretatus est. Inesse enim videtur in eis non mediocris offensio, quoniam ipsa carmina μετρικὰ ἄτακτα speciem τῶν συστηματικῶν efficiunt. — A μετρικοῖς ἀτάκτοις secluduntur a scholiasta compositiones κατὰ στίχον et κατὰ σχέσιν: idem fit verbis illis οὔτε κατὰ στίχον οὐδὲ συστηματικά, cum antea p. IV 6 scriptor carmina κατὰ σχέσιν ea vocavisset, ὅσα μετρεῖται ὑπὸ συστήματος. Nullam aliam subesse his verbis sententiam luculenter confirmatur eis, quae in utroque commentario de carminibus ἐξ ὁμοίων praecipiuntur. Aeque atque in μετρικοῖς ἀτάκτοις, ut carmen aliquod recte ἐξ ὁμοίων dici possit, necesse est neque compositionem κατὰ στίχον neque κατὰ σχέσιν in eo deprehendi. In posteriore commentario utraque compositio reicitur p. XIV 1 verbis ἄνευ ἀριθμοῦ τινος ὡρισμένου[1]), post de compositione κατὰ σχέσιν etiam copiosius disputatur, in priore verba illa desunt, sed pro eis habemus p. IV 12 — 13 οὔτε

[1]) In carminibus, quae ex eodem pede vel eadem syzygia vel periodo constant, inter compositiones κατὰ στίχον et κατὰ σχέσιν hoc unum interest, quod στίχοι ultra certum modum excedere nequeunt, cum stropharum μέγεθος nullis sit terminis circumscriptum.

ὑπὸ στίχου οὔτε ὑπὸ συστήματος καταμετρούμενα h. e. quae neque sunt κατὰ στίχον neque καταμετρεῖται ὑπὸ συστήματος vel — quoniam ὅσα μετρεῖται ὑπὸ συστήματος p. IV 6 nuncupantur κατὰ σχέσιν — quae neque sunt κατὰ στίχον neque κατὰ σχέσιν.

Verum, ne ad alias quaestiones delabamur, hoc manifestum est eam ad quam scholion pertinet enarrationem ab utriusque commentarii verbis nonnihil recessisse atque hoc fere modo fuisse conceptam, ut bene ex illa utriusque commentarii verba per homines non admodum sollerter neque accurate exscribentes derivari potuerint.

Denique reputa mecum, quae de μικτοῖς συστηματικοῖς referuntur. Leguntur

in comm. I haec p. V 4—5:	in comm. II haec p. XV 3—5:
Μικτὰ δὲ ὅσα μέρος μέν τι ἔχει κατὰ σχέσιν, μέρος δέ τι ἀπολελυμένον ἢ ἐξ ὁμοίων.	Λέγομεν τοίνυν, ὅτι μικτά ἐστι συστηματικά, ὥσπερ εἴ τις τὴν πρώτην ᾠδὴν ἐν τῷ πρώτῳ Ἀλκαίου καὶ τὴν δευτέραν συνάψειε συστηματικῆς οὔσης αὐτῶν ἑκατέρας.

Ad prioris commentarii definitionem in scholiis haec spectant verba

p. XV 11—13: Μικτὰ μὲν οὖν ἐστιν, ἃ (vel ὡς αἵ) παραβάσεις ἔχουσιν τὰ τρία ᾄσματα <ἀπολελυμένα>, τὰ <δὲ> τέσσαρα ἐν σχέσει,[1])

neque vero alteri commentario in scholiis explanatio deest, sed verbosa illa vilisque doctrinae p. XV 13—22. Rectam esse eam quae in priore commentario legitur definitionem, perversam alteram demonstravit Westphalius (Metrik II² p. 267) neque de hac re quisquam dubitat. Adde quae de εἰσβολῇ et de μετρικοῖς ἀτάκτοις modo disputavi, concedes hac una coniectura scholiorum condicionem satis bene expediri, ut statuamus fuisse in eo libello, ad quem scholiorum pars primitus pertinuit, eam fere μικτῶν συστηματικῶν explanationem, quae in priore commentario inest; post cum

[1]) verba corrupte tradita emendavit Caesar em. Heph. II p. XIX.

scholia alteri commentario ascriberentur, additam esse in scholiis enarrationem p. XV 13—22.

Itaque tribus illis locis modo explicatis efficiuntur haec.[1]) Spectaverunt nonnulla scholia primitus ad librum quendam nunc deperditum, in quo et plura inerant et melius descripta quam in eis qui extant commentariis. Non diversum fuisse illum libellum ab eo quod commemorat Choeroboscus βιβλίῳ περὶ ποιήματος facile conieceris. Utrumque commentarium ex illo libello paulo neglegentius esse excerptum propter τῶν μετρικῶν ἀτάκτων descriptiones si non certum est, at veri simillimum.

Restat ut quanam doctrinae Hephaestioneae περὶ ποιήματος enarratione Tzetzae fratres usi sint examinem. Atque Ioannes quidem Tzetzes in libro, qui inscriptus est διδασκαλία σαφεστάτη τῶν ἐν τοῖς στίχοις μέτρων ἁπάντων, in quo accuratissime ad enchiridium Hephaestioneum sese applicavit, nolle se de carminum generibus referre libere profitetur his verbis (in Crameri Anecd. Ox. III p. 331, 28—30)

τὰ δὲ μικρὰ τῶν μέτρων μέν, ὅσα τε κατὰ στίχον
καὶ ποῖα κατὰ σύστημα καὶ ποῖα τῶν ἀτάκτων,
μακρόν ἐστι καὶ λέγειν με· γνώριμα γὰρ τοῖς πᾶσιν.

Perstrinxit tamen posterioris commentarii initium, cum disputatione de sticho, colo, commate instituta haec diceret (l. c. p. 316, 28—30)

ὁ τοῦ Κελλέρου δὲ υἱός ἐν μέτροις Ἡφαιστίων
κόμμα καὶ κῶλον τὰ ἐντὸς διδάσκει τοῦ διμέτρου,
τὸ δ᾽ ὑπερβὰν τὸ δίμετρον[2]) στίχον κατονομάζει.

Festinantius ageret, qui ex his verbis concluderet primitus pro eis, quae p. VII 7—10 in codicibus leguntur, eam extitisse definitionem, quam Tzetzes profert. Nam primum quidem quae in commentarii codicibus deprehenditur explanatio eiusmodi est, ut nemo, dum singula accurate reputet, de origine eius Hephaestionea dubitet. Deinde ex universo Ioannis Tzetzae libro cognoscitur eum plane eadem enchiridii

---

[1]) Etiam p. XIX 22 verba ἐν δυάδι magis quadrant ad comment. I p. VI 10 quam ad p. XIX 5 — XX 3.

[2]) δίμετρον scripsi coll. p. 317, 31; σύμμετρον codd.

forma usum esse qua nos adhuc utimur. Verum usus est in eodem libro condendo praeterea isdem fere scholiis, quae in nostris enchiridii codicibus leguntur; conferas e. g. p. 314, 25—26 et schol. Heph. β p. 12, 24 sq.; p. 314, 27 — 315, 9 et schol. Heph. β p. 19, 7 — 30; p. 318 adn. et schol. Heph. α in Studemundi An. var. I p. 127 ad 21, 1 (?). Ergo illam quoque stichi, coli, commatis definitionem deprompsit ex schol. Heph. β p. 7, 20—21; cf. ibid. p. 8, 1—3[1]). Neque mirum est, quod quae in scholiis scripta invenit, Hephaestioni ipsi imputavit. Idem fecit p. 318 adn. τὰ τετρασύλλαβα μέτρα καὶ τὸ ἡρῷον μονοποδίᾳ, <οὐ>[2]) διποδίᾳ μετροῦνται παρὰ τὸν Ἡφαιστίωνα, quibuscum verbis conferas cum alia scholia tum schol. p. 180, 8—15 W., neque aliter egerunt Isaacus Tzetzes in Crameri An. Par. I p. 95, 28—29 (= schol. Heph. p. 199, 13—16 W.; cf. Tricha ed. Furia post Pseudo-Draconis editionem Hermannianam [Lips. 1814] p. 56[3])) et Tricha in Westphalii script. metr. graec. vol. I p. 258, 29 — 31 (cf. cum alia scholia tum schol. β p. 9, 8). Patris Hephaestionis nomen, quod nescio unde cognitum habuit[4]), ipse addidit. Tzetzes igitur cum scholion illud exscripserit, quaestio oritur quae fuerit scholii illius origo, quocum mirum quantum consentit Marius Victorinus in GL VI p. 54, 7 sq. Atque me iudice scholion illud derivatum est aut ex alio quodam metrico, fortasse Heliodoro, aut, id quod magis placet, ex ipsius commentarii II initio, postquam iam corruptela illa τὸ δὲ ἔλαττον ὂν δύο συζυγιῶν, quae est in libris *AMTu*, irrepsit.

Isaacus Tzetzes in libello, quem περὶ Πινδαρικῶν μέτρων scripsit (ed. Cramer in An. Paris. I p. 59 — 162), singulis carminibus illustrandis praemisit brevem de diversis carminum generibus disputationem. Et in initio quidem in principali carminum divisione et in carminibus κατὰ στίχον

---

[1]) cf. Isaac. Tzetz. in Crameri Anecd. Par. I p. 60, 23 — 25, quam definitionem ipso ut videtur commentario inspecto amplificavit p. 61, 17—18.

[2]) οὐ inserui.

[3]) cf. Westphal Metrik I² p. 135.

[4]) cf. Westphal Metrik I² p. 175 adn.

describendis (p. 60, 11—21) maximam partem compilavit commentarium I, deinde totum se dedit alteri commentario, sed non ita, ut non interdum velut in τῶν ἀτάκτων μέτρων descriptione (p. 64, 10—18) utriusque commentarii verba confunderet. Verum illa ipsa carmina cum dicat ἅπερ μέτρῳ γέγραπταί τινι οὐ τεταγμένῳ, luce clarius est, id quod vel per se augurari licet, non aliam praesto fuisse Isaaco Tzetzae Hephaestioneam περὶ ποιήματος doctrinam atque nobis perhibetur. Scholiis quoque usus est eisdem quae etiam nunc in familiae *B* codicibus leguntur: cf. Tzetz. l. c. p. 62, 31—32 et schol. p. IX 9—10; p. 63, 9—13 et schol. p. X 14—15; p. 64, 16—17 et schol. p. XIII 13—14; p. 64, 21 et schol. p. XII 9—11; p. 64, 29—31 et 87, 26—88, 1 et schol. p. XIII 14 sqq. Et a commentariis et a scholiis recedunt ea, quae Is. Tzetzes p. 65, 16—18 de monostrophis et epodicis profert, neque quae carminum epodicorum enarrationi p. 66, 8—25 respondeant in eis quae extant scholiis deprehenduntur. Verum probabilius esse haec ex scholiis Pindaricis sumpta esse quam ex scholiis Hephaestioneis hodie deperditis infra demonstrabo.

De Demetrio Triclinio non habeo quod addam. Usus est altero περὶ ποιήματος commentario non raro in fabulis Aeschyleis, Sophocleis, Euripideis interpretandis. Ne in posterum illius auctoritate ad coniecturas fulciendas abuterentur, exscripsi illos locos integros in commentariorum editione.

§ 3.

De commentarii I auctore.

De Pauwii sententia supra p. 15 adumbrata pluribus disputare operae pretium non est, atque etiam Gaisfordium, cum l. c. p. 114 adn. priorem commentarium totum a stolido quodam interpolatore ex altero excerptum esse censeret, perperam iudicasse post Augusti Rossbachii[1]) curas copiose explicare super-

---

[1]) De Hephaestionis Alexandrini libris (Vratisl. 1857) p. 14 sqq.; cf. etiam Westphal Metrik I² p. 187.

vacaneum est. Nam ut quae minoris momenti sunt omittam, neque carminum κατὰ στίχον neque κατὰ περικοπὴν ἀνομοιομερῶν neque μικτῶν συστηματικῶν neque μικτῶν κατὰ σχέσιν descriptiones, quae in priore commentario insunt, ex altero potuisse derivari rectissime vir doctus demonstravit. Denique ne ea quidem, quae p. IV 14—16 de μετρικοῖς ἀτάκτοις referuntur, ex altero commentario (p. XII 5—6) esse profecta ipse p. 24 sq. evici.

Pluribus disputandum est de Hensii opinione ab ipso subtiliter explicata, quam nemodum dedita opera examinavit. Hensius in tres partes a diversis auctoribus confectas commentarium I divellit hasce:

1) p. III 1 — IV 5 et p. IV 14 — V 3 reliquas esse dixit extremi capitis enchiridii,
2) p. IV 6 — 13 epitomatoris vel grammatici additamenta,
3) p. V 4 — VII 4 esse particulam quandam ad verbum usque ex Heliodori enchiridio depromptam.

Primum gravissime offendimur eis, quae Hensius l. c. p. 152 de media commentarii parte protulit. Nam permirum sibi finxit Hensius grammaticum. Etenim cum caput περὶ ποιήματος casu mutilatum supplere animo proposuisset, non usurpavit ampliora Hephaestionis opera, sed ad Heliodori libros refugit. Neque vero satis habuit Heliodori scrinia compilasse, sed τοῖς ἀπολελυμένοις omissis nonnullorum aliorum generum descriptiones ipse excogitavit. Attamen eas quoque indidem, unde ceteras hausit, depromere ei licuit. Nam si omnino de carminum generibus Heliodorus in enchiridio verba fecit, fecit certe de generibus κατὰ σχέσιν, ἀπολελυμένοις, ἐξ ὁμοίων. Minime talem supplendi rationem ex more grammaticorum fuisse, profitebuntur harum rerum periti: quod si concesseris oritur iam suspicio grammaticum illum re vera nusquam extitisse. Porro ad eum quem Hensius voluit commentarii I defectum expediendum statuamus necesse est casum ab omni veri similitudine abhorrentem. Largiamur paulisper, quod vix quisquam largietur, uno vel compluribus foliis deperditis commentarii I finem esse detruncatum, quonam casu plane mirifico ex medio illo defectu quasi rudera remanserunt μετρικὰ ἄτακτα? Hensius quomodo

hanc difficultatem sane gravissimam dissolvat frustra circumspexeris.

Neque opus est grammatico ad τῶν ἀπολελυμένων defectum explicandum: cuius ansam potius ex librariorum incuria repetendam esse arguitur verbo καταμετρεῖσθαι, quod ultimum esse descriptionis τῶν ἀπολελυμένων cuivis semel admonito apparet. Quin etiam ne Hensius quidem a grammatico consulto omissam esse hanc speciem suspicari debuit (l. c. p. 155). Nam certe qui de industria haec omisit, idem non potuit recipere p. IV 3 sq. τὰ δὲ ἀπολελυμένα aut p. V 4 sq. μέρος δέ τι ἀπολελυμένον.

Subtilior visa est Hensio μετρικῶν ἀτάκτων descriptio, quam quae grammatico illi vindicari posset, verum explicationem ἐξ ὁμοίων ei tribuere non haesitavit. At supra ab eodem originem duxisse p. IV 12—13 voces οὔτε ὑπὸ στίχου οὔτε ὑπὸ συστήματος καταμετρούμενα atque p. IV 15—16 voces οὔτε κατὰ στίχον οὐδὲ συστηματικά ad liquidum perduxi. Ibidem quam arte hae definitiones cum carminum κατὰ σχέσιν explicatione p. IV 6 κατὰ σχέσιν μέν ἐστιν, ὅσα μετρεῖται ὑπὸ συστήματος[1]) cohaereant, demonstravi. En iam ad eundem cedunt auctorem omnia inde a pag. IV 3 usque ad V 3. Neque vero alia desunt vincula, quibus singulae commentarii partes in unum constringantur. Equidem certe nunquam mihi persuadebo ex his definitionibus

p. III 14—15:	p. V 4—5:
Μικτὰ δὲ ὅσα μέρος μέν τι ἔχει ὑπὸ στίχου καταμετρούμενον, μέρος δέ ⟨τι⟩ συστηματικόν	Μικτὰ δὲ ὅσα μέρος μέν τι ἔχει κατὰ σχέσιν, μέρος δέ τι ἀπολελυμένον ἢ ἐξ ὁμοίων

priorem esse Hephaestioneam, Heliodoream alteram. Eidem auctori atque μικτῶν συστηματικῶν descriptionem tribuit Hensius explicationem μικτῶν κατὰ σχέσιν p. VI 19—21:

[1]) Parum caute Westphalius scripsit ὑπὸ ⟨τοῦ αὐτοῦ⟩ συστήματος; quae coniectura et eis quae supra dixi redarguitur et eo, quod in carminibus κατὰ σχέσιν non necesse est omnia systemata esse paria, sed in eorum ordine conspici σχέσιν quandam; cf. etiam Caesar in em. Heph. II p. XIV et Hense l. c. p. 152.

Μικτὰ δὲ κατὰ σχέσιν ἐστίν, ὅσα ἐκ μερῶν ἐστιν, πάντων μὲν κατὰ σχέσιν, <ἀν>ομοίων δὲ ἀλλήλοις κατὰ τὴν ἰδέαν, ἔκ τε ἐπῳδικῶν καὶ μονοστροφικῶν ἢ κατὰ περικοπήν.

Atque optimo hoc fecit iure. Nam non solum utroque loco similem in modum sermo est de μέρεσιν, sed etiam, id quod gravius est, cum et p. V 4—5 et p. VI 20—21 exempla petantur a tribus illis generibus, quae supra primo, altero, tertio loco enumerata erant, utroque loco illud deest, quod Graeci vocabulo „οἷον", Latini „velut", Germani „zum Beispiel" significare solent, ita ut, si quis verba premere velit, neutra definitio recta dici possit. Quoniam autem unus atque idem condidit capita p. III 14—15 et p. V 4—5, efficitur omnes tres illas τῶν μικτῶν definitiones ab eodem homine esse profectas.

Neque minus insignis est similitudo, quae intercedit inter κοινὰ συστηματικά et κοινὰ κατὰ σχέσιν

p. V 6—9:

Κοινὰ δὲ ὅσα καθ' ἑτέραν μὲν ἰδέαν γέγραπται τοῦ συστήματος, δύναται δὲ καὶ καθ' ἑτέραν γεγράφθαι δοκεῖν. οἷον φέρ' εἰπεῖν ἐξ ὁμοίων ὄντα <δύναται ταῦτα καὶ> κατὰ σχέσιν γεγράφθαι δοκεῖν.

p. VII 1—4:

Κοινὰ δέ ἐστι κατὰ σχέσιν, ὅσα καθ' ἑτέραν μὲν ἰδέαν τῶν κατὰ σχέσιν γέγραπται, δύναται δὲ καὶ καθ' ἑτέραν γεγράφθαι δοκεῖν. οἷον εἰ μονοστροφικῶς γραφὲν δύναται τοῦτο καὶ ἐπῳδικῶς γεγράφθαι δοκεῖν.

Neque Hensius negavit haec capita ab eodem esse condita, sed diversum esse affirmavit eorum scriptorem ab eo, qui priorem commentarii partem concepisset. Cum enim eum qui capita p. III 1—IV 5 condidisset, ad strophas significandas usum esse vocabulo sollemni σύστημα, eum a quo p. V 4—VII 4 oriunda essent, artis vocabulo περίοδος censeret, p. V 6 τοῦ συστήματος expungere voluit. Attamen ut cetera verba accuratissime inter se respondent, sic non licet ea delere, quae verbis τῶν κατὰ σχέσιν respondeant. Immo scribendum est aut τῶν συστηματικῶν aut, quod propius a lectione tradita abest, τοῦ συστηματικοῦ sc. γένους, quod alterum defenditur commentarii II verbis p. XX 10—11 Μικτὸν . . . ποίημα, ἐν ᾧ ἐστι μέρη τινά, ἅπερ ἔφαμεν εἶναι τοῦ κατὰ σχέσιν

εἴδη. Adde quod Hensius grammaticum, in quem insipidi huius glossematis culpam transtulit, nusquam nobis ostendit. Porro quonam iudicio praeditus erat grammaticus ille, quem Hensius statuit? Excogitavit ille, Hensium si sequimur, haud illepide definitiones carminum κατὰ σχέσιν et ἐξ ὁμοίων: num idem hic non voces τῶν συστηματικῶν, sed τοῦ συστήματος, quae verba omni idoneo sensu carere Hensius ipse confitetur (p. 147), addidisse putandus est? Immo statuamus ipsis illis verbis τοῦ συστήματος universam illam partem, quam Heliodoro vindicavit Hensius, artissime cum capitibus antecedentibus conecti.

Accedit aliud. In altero commentario semper μικτῶν vel κοινῶν nomini eius ad quam spectant speciei nomen adiungitur atque idem fit in commentario I in μικτοῖς κατὰ σχέσιν et κοινοῖς κατὰ σχέσιν. Contra deest speciei nomen pariter in prima et altera μικτῶν et κοινῶν classe: quam neglegentiam quin idem homo commiserit me iudice dubitationi exemptum est. Attamen Hensius alii vindicavit p. IV 4—5, alii p. V 4—9.

Postremo percurras singulorum capitulorum initia haec:

I. Τῶν ποιημάτων τὰ μέν ἐστι . . ., τὰ δὲ . . ., τὰ δὲ. . .
Κατὰ στίχον μέν, ὅσα . . .
συστηματικὰ δὲ ὅσα . . .
μικτὰ δὲ ὅσα . . .
κοινὰ δὲ ὅσα . . .

II. Τῶν δὲ συστηματικῶν τὰ μέν ἐστι . . ., τὰ δὲ . . ., τὰ δὲ. . . .
Καὶ κατὰ σχέσιν μέν ἐστι, ὅσα . . .
ἐξ ὁμοίων δὲ ὅσα . . .
μετρικὰ δὲ ἄτακτα ὅσα . . .
μικτὰ δὲ ὅσα . . .
κοινὰ δὲ ὅσα . . .

III. Τῶν . . . κατὰ σχέσιν τὰ μέν ἐστι . . ., τὰ δὲ . . ., τὰ δὲ . . .
Τὰ μὲν οὖν μονοστροφικά ἐστιν, ὁπόσα . . .
τὰ δὲ κατὰ περικοπὴν ἀνομοιομερῆ . . . . ἔχει . . .
ἀντιθετικὰ δὲ ὅσα . . .
μικτὰ δὲ κατὰ σχέσιν ἐστίν, ὅσα . . .
κοινὰ δέ ἐστι κατὰ σχέσιν, ὅσα . . .

Verum ne longus sim, iam satis puto apparuisse tantam per totum commentarium et in argumenti dispositione et in dicendi genere conspici aequalitatem, quanta haudquaquam eo oriri potest, quod duorum hominum libelli a tertio quodam ipsis auctorum verbis accuratissime servatis in unum corpus conglutinantur. Hoc saltem quivis concedat necesse est, si re vera complures auctores in commentario illo exscripti sunt, tertium illum hominem eorum verba non obiter consuisse, sed proprio iudicio usum adeo confudisse atque immutasse, ut novum quendam libellum effecerit.

At, inquis, cur tandem Hensius commentarium, cuius capitula tam firmis inter se copulentur vinculis, in diversorum auctorum fragmenta dissolvendum esse censuit? Illud solum attulit, quod partes specierum quarundam τῶν συστηματικῶν in epodicorum et τῶν κατὰ περικοπὴν ἀνομοιομερῶν descriptionibus vocarentur non συστήματα, sed περίοδοι. At primum quidem epodicorum enarrationi vocabulum περίοδος festinantius inseruit. Nonne eodem iure p. VI 3 ad αἵ μὲν ἑκατέρωθεν suppleri potest vox στροφαί? Immo commendatur hoc vocabulum eo, quod etiam ad ἡ ἐπῳδός non supplendum est vox περίοδος, sed στροφή; cf. Crusium in comment. philol. Ribbeckio oblatis (Lips. 1888) p. 20. Favet etiam meae magis coniecturae monostrophicorum explanatio. Nam monostrophica cum appellentur, non quae ὑπὸ στροφῆς,[1]) sed quae ὑπὸ μιᾶς στροφῆς καταμετροῦνται, diserte opponuntur carminibus epodicis, quae quodammodo καταμετροῦνται ὑπὸ πλειόνων στροφῶν εἰς ἓν σῶμα παραληφθεισῶν; cf. III 5 ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ μέτρου et III 12 ὑπὸ πλειόνων μέτρων εἰς ἓν σῶμα παραληφθέντων. In altero commentario p. XXIX 5 carmina epodica plane dicuntur ᾄσματα κατὰ περικοπήν.

Restat igitur unus locus neque is admodum offensioni est. Etenim non habemus una artis locutiones κατὰ σύστημα et κατὰ περίοδον, sed illud solum premit Hense, quod περικοπῶν partes vocantur περίοδοι, cum carmina κατὰ περικοπὴν ἀνομοιομερῆ speciem efficiant carminum κατὰ σχέσιν, quae

---

[1]) cf. p. III 7. 14. 16; IV 6. Fortasse ad vocabulum μιᾶς addendum etiam nomen μονοστροφικά aliquid valuit.

ipsa dicuntur species τῶν συστηματικῶν. At mihi quidem περίοδοι hic non videntur sollemniter dictae de certa quadam compositione metrica, sed ita περικοπαῖς oppositae esse, ut solas earum partes metrorum mutatione effectas significent. Similem in modum in commentario II quamquam περικοπῶν partes nuncupantur p. XX 1 sqq. συστήματα, tamen p. XXVII 14 universa compositio appellatur σύστημα κατὰ περικοπὴν ἀνομοιομερές, neque aliter, cum p. VII 8 sqq. κῶλα dicantur ea metrorum μεγέθη, quae ἀκατάληκτα ὄντα tribus syzygiis minora sunt, p. XXXI 1 vocabulo κῶλα significantur in fabulis eae stropharum partes, quae fabulantium alternationibus efficiuntur. Vide etiam, quae de pericopae usu Heliodoreo et de periodi colique usu a metricis latinis observato infra pluribus disputabo.[1]) Sed utut hoc est, ipso vocabuli περίοδος in commentario I usu Hensii coniectura redarguitur. Etenim in eodem commentario haec inest carminum ἐξ ὁμοίων descriptio p. IV 11—13: ἐξ ὁμοίων δὲ ὅσα ἐκ τοῦ αὐτοῦ ποδός ἐστιν ἢ τῆς αὐτῆς συζυγίας ἢ τῆς αὐτῆς περιόδου ἀρχικῆς.

Vim in hac paragrapho vocabulo περίοδος subiectam diversam esse ab ea quae p. VI 9 sqq. deprehenditur cuivis apparet; quae sit notio bene describit scholiasta p. XIII 17—19 his verbis περίοδος δέ ἐστιν ἡ ἐκ διαφόρων ποδῶν ἐν τῷ στίχῳ σύνθεσις, οἷον δακτύλου τροχαίου, ἀναπαίστου ἰάμβου καὶ εἴ τι τοιοῦτον.[2]) Ac primum ne quis eundem auctorem in eodem

---

[1]) cf. praeterea vocabuli περικοπή vim in schol. p. XIV 20—21 et apud Isaac. Tzetzam in Crameri An. Par. vol. I p. 106, 5 sqq.

[2]) Ex tribus scholiastarum explicationibus ea quam exscripsi commendatur et scholii illius in quo inest auctoritate ad ipsius Hephaestionis εἰσβολήν nos revocantis et re ipsa; cf. etiam Westphal Allgemeine Metrik ed. III p. 189 et Georgium Amsel De vi atque indole rhythmorum quid veteres iudicaverint (in Breslauer philolog. Abhandl. vol. I fasc. 3) p. 50 sq. et Guil. Christ in Abhandl. d. Muench. Akad. philos.-philol. Kl. vol. XI (a. 1868) p. 143 sqq. Altera definitio p. XIV 13 περίοδός ἐστι ποδικὴ ἐν τρισὶ ποσὶ καταρίθμησις κτλ. ipsius scholiastae ingenium sapit. Verbis οὐκ ἐπιφερομένης τινὸς ἀντιστρόφου, ἀλλ᾽ ὥσπερ ἀδιαφόρως εἰ τύχοι τριμέτρων δύο καὶ ἑνὸς τετραμέτρου καὶ μονομέτρου καὶ ἑξῆς ὁμοίως, ἀδιαφόρας οὔσης τῆς αὐτῶν ποσότητος· περίοδος γὰρ ἡ ἐκ διαφόρων κώλων περικοπή bene περίοδος describitur, verum non ea, de qua in

commentario eodem vocabulo περίοδος diversum in modum usum esse neget, ascitum volo Heliodorum, in cuius colometria Aristophanea in schol. Pac. 775 haec leguntur: μεταβολὴ εἰς μονοστροφικὴν δυάδα, ἐννεακαιδεκακώλους (corr. Thiemann) ἔχουσαν τὰς περιόδους, ὧν τὸ α' δακτυλικὸν πενθημιμερές, τὸ β' περίοδος προσοδιακή κτλ.: cf. eundem in schol. Nub. 457. Sed in commentario duplicis notionis etiam insigne superest indicium vocabulum ἀρχικῆς. Nam licet de vi illi subiecta ambigas,[1]) hoc certum atque exploratum est spectare illud non ad omnia tria nomina, sed ad unum vocabulum περίοδος. Atque collatis commentarii II verbis p. XIII 6—XIV 1 ἐξ ὁμοίων δέ ἐστιν, ἅπερ ὑπὸ ποδὸς ἢ συζυγίας ἢ περιόδου καταμετρεῖται et p. XXIV 3—4 ἀπεριόριστα μὲν ὁπόσα ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ποδὸς ἢ τῆς αὐτῆς συζυγίας καταμετρούμενα ἢ περιόδου non dubito, quin commentarii I scriptor vocabulum ἀρχικῆς addiderit, ut hanc periodum distingueret ab ea, quam postea p. VI 9 sqq. allaturus erat.

Ergo statuendum est eam certe commentarii I formam, quae in codicibus legitur, unius hominis ingenio deberi: quaeritur num homo ille fuerit Hephaestio. Neque enim cum Hephaestione auctore pugnat, quod supra commentarium ex ampliore enarratione excerptum esse ex scholiis alteri περὶ ποιήματος commentario adnexis conclusimus. Hephaestio ut asynartetorum explicationem ex maiore enchiridio, quod tribus constabat libris, festinanti calamo exscripsit, simili via in poematum generibus describendis ingredi potuit. Singulas igitur quibus haec quaestio dissolvi queat rationes ex ordine percenseamus.

---

carminibus ἐξ ὁμοίων p. IV 12, sed ea de qua in carminibus κατὰ περικοπὴν ἀνομοιομερέσιν p. VI 9 sqq. agitur, nisi quod scholiasta, quoniam carmina ἐξ ὁμοίων interpretabatur, colorum solam quantitatem diversam diserte commemoravit. Caesar cum in emend. Heph. II p. XVIII pro ἢ ἐκ διαφόρων κώλων scribendum esse censeret ἢ ἐκ διαφόρων ποδῶν, rationem, quae inter duo illa enuntiata intercedit, praepositione γάρ luculenter illustratam perperam delevit.

[1]) Aliunde mihi περίοδος ἀρχική non innotuit; cf. Guil. Christ Metrik ed. II p. 87.

Quod στίχος et κῶλον in enchiridio quoque insunt (p. 47, 8 sqq. W. alias), nihil refert, cum his vocabulis apud omnes fere disciplinae metricae scriptores usitatissimis certa definitio nusquam addatur. Locutio κατὰ στίχον in enchiridio ne semel quidem legitur, sed similis notio illic subest vocabulo συνεχής; cf. p. 28, 4; 30, 1 W. alias. Ex carminum generibus in commentario explicatis in enchiridio una significatur compositio ἐξ ὁμοίων. Nam si quidem Hephaestioni ex usu erat in singulis metris explanandis singula μεγέθη ordine ita perlustrare, ut aut a minimo ad maximum ascenderet aut ab amplissimo ad minora deinceps progrederetur, ad illud quod dixi compositionis genus referendum est, quod in ionicis a minore describendis, ante quam ad μεγέθη procederet (p. 38, 20 W. τῶν δὲ ἐν τῷ μέτρῳ μεγεθῶν κτλ.), haec praemonuit (p. 38, 12) Καὶ ὅλα μὲν οὖν ᾄσματα γέγραπται ἰωνικά κτλ., neque secus in metro paeonico μεγέθεσιν absolutis haec adiunxit (p. 43. 6 W.) Δεδηλώσθω δὲ ὅτι καὶ ὅλα ᾄσματα κρητικὰ συντίθεται κτλ.

De commentarii igitur auctore ex Hephaestionis in enchiridio praeceptis nihil discimus; neque plus lucri facimus ex dicendi genere quod in enchiridio inest cum commentarii sermone comparato. Ex eis, quae apud utrumque concinunt, haec sola cuipiam notatu digna videantur: p. III 7 τὸ Καλλιμάχειον ποιημάτιον et IV 18 τὸ Σιμωνίδειον ἐπίγραμμα: cf. ἐγχ. p. 17, 17 W. τὰ Ἀνακρεόντεια ᾄσματα et 29, 2 τὸ τετράμετρον τοῦτο τὸ Ἀριστοφάνειον; p. III 7 τὸ . . . ποιημάτιον: cf. ἐγχ. 27, 18 ὅλον ποιημάτιον; p. IV 16 ὁ Μαργίτης ὁ εἰς Ὅμηρον ἀναφερόμενος: cf. ἐγχ. 53, 22 ἐν τοῖς ἀναφερομένοις εἰς Ἀρχίλοχον Ἰοβάκχοις; p. IV 17 ἰαμβικά: cf. ἐγχ. p. 20, 13 ἀκέφαλον ἰαμβικόν, sed etiam ἰαμβεῖον p. 21, 9. In definiendi usu conferas: p. IV 6 alias Τὰ . . . ἐστίν, ὅσα . . .: cf. ἐγχ. p. 14, 17. 20. 15, 9. 14;[1]) p. VI 3 sqq. Τὰ . . . ἐστίν, ὅταν . . .: cf. ἐγχ. p. 7, 13. 9, 14. 10, 9; denique p. V 10 τοσαῦτα μὲν δὴ ταῦτα· πάλιν δέ κτλ.: cf. ἐγχ. p. 21, 19.

---

[1]) Perperam priorem capitis περὶ ἀποθέσεως μέτρων partem (p. 14, 16 — 15, 24) Hephaestioni abiudicavit Denig l. c. p. 28.

24, 7. 27, 17. 43, 13 sqq. 57, 7 sqq., sed etiam alii scriptores metrici, velut Tricha, saepissime huiusmodi formulis usi sunt.

Ex his locutionibus satis vilibus atque tritis quantum absit, ut de certo auctore quidquam colligi possit, neminem fugit. Omnino quae in commentario conspiciuntur cum orationis siccitas et tenuitas tum dilucida argumentorum dispositio et exponendi simplicitas, etiamsi bonam doctrinam sapiunt, uni Hephaestioni favere temere iudicavit Westphal (Metrik I² p. 187). Idem est apud Longinum, idem non raro apud Hephaestionis scholiastas, apud Choeroboscum, apud Aristidem Quintilianum alios. Aliquanto gravius est, quod in enchiridio legitur εἶδος p. 40, 15. 48, 16. 55, 20, in commentario ἰδέα p. V 6, VI 2. 20, VII 1. Nam etiamsi non solum apud Aristotelem, Dionysium Halicarnasensem alios promiscue haec verba in usu sunt, sed etiam apud Hermogenem, Hephaestionis fere aequalem, quamquam libellus ipse περὶ ἰδεῶν inscriptus erat, ipsae ἰδέαι alias audiunt εἴδη (p. 266, 17. 21 in rhet. gr. ed. Speng. vol. II)[1]), scriptoribus tamen grammaticis et metricis sollemnis γενῶν atque εἰδῶν[2]) distinctio admodum in deliciis erat. En habes μέτρα μονοειδῆ et ὁμοιοειδῆ,[3]) habes εἴδη τῶν ἐπιπλοκῶν, cum ipsae ἐπιπλοκαί efficiant τοῦ μέτρου τὸ ἀνώτατον γένος[4]), εἴδη τοῦ ἡρωικοῦ, εἴδη τοῦ παιωνικοῦ, εἴδη τῶν καταλήξεων[5]), habes denique ποιήματα μικτὰ γενικά et κοινὰ γενικά. Similiter usurpantur τρόποι, διαφοραί, πάθη, sed ἰδέας neque

---

[1]) cf. Herm. Baumgart: Aelius Aristides ... (Leipz. 1874) p. 151 adn. 4b et p. 158. Rhet. gr. (W.) VII p. 870, 6. 893 adn.; aliter scholiasta in rhet. gr. VII 862, 2 ἰδέα δὲ εἴδους διαφέρει ὥσπερ γένος εἴδους καὶ ὅλον μέρους.

[2]) cf. schol. Dion. Thr. (Bekk. An. gr. II) p. 661, 31 ἔστι δὲ γένος ... τὸ κατὰ πλειόνων ἀνομοίων τοῖς εἴδεσιν . . . κατηγορούμενον.

[3]) Apud Dionysium Halicarnasensem rhetorem simul deprehenduntur μέτρα ὁμοιοειδῆ (de comp. verb. cap. XXVI p. 418 ed. G. H. Schaefer. Lips. 1808) et ἰδέαι μέτρων (ibid. cap. IV p. 52).

[4]) cf. e. g. schol. Heph. β p. 5, 7.

[5]) Arist. Quint. p. 34, 5. 35, 29 (ed. Jahn); sed etiam p. 35, 4 ἔτι δὲ καὶ τῶν καταλήξεων τὰς διαφορὰς ἐπιδέχεται.

in Hephaestione neque in reliquis qui aetatem tulerunt commentariis metricis usquam deprehendi.

Singula commentarii capitula accurate perlustranti occurrunt haud pauca aut parum recte aut saltem parum sollerter dicta, quae ex parte viri docti corrigere perperam conati sunt, cum non librarium emendarent, sed scriptorem. p. V 4—5 et VI 20—21 neglegenter particulam οἷον omissam esse, supra docui. In κοινῶν descriptione p. III 16—17 Κοινὰ δὲ ὅσα ὑπὸ συστήματος μὲν καταμετρεῖται, αὐτὸ δὲ τὸ σύστημά ἐστι πληρούμενον, οἷά ἐστι κτλ. post σύστημα Westphalius inseruit ἐκ τῶν αὐτῶν μέτρων, alii alia proposuerunt. At nullo opus est supplemento. Immo scriptor paulo neglegentius ipsi definitioni statim exemplum admiscuit. Idem factum est et in altero commentario p. XV 3 sq. et non raro in scholiis Hephaestioneis velut p. 201, 22 sq. W. In eadem paragrapho leguntur haec: αὐτὴ δὲ ἡ διστιχία ὁμοία ἐστί; subtilius scribenti dicendum erat αὐτὴ δὲ ἡ διστιχία ἐξ ὁμοίων στίχων συνέστηκε — cf. quae respondent in commentario II p. X 4 τῷ ὅμοιον ἑκάτερον εἶναι τῶν ἐν τῇ δυάδι στίχων —, cum non id agatur, num διστιχίαι inter se pares sint, sed num στίχοι quibus constant eiusdem sint metri. Eodem referenda sunt p. VI 21 verba ἢ κατὰ περικοπήν, quibus Westphalius inconsiderate addidit ἀνομοιομερῶν. Cum in commentario I carminum κατὰ περικοπήν unum genus τὰ κατὰ περικοπὴν ἀνομοιομερῆ commemorentur, licuit sane scriptori vocabulum illud omittere, at concedendum est eum etiam in hac re non ea usum esse diligentia, qua enchiridium insigne est.

Sed sunt etiam graviora. Quod neque in primo neque in altero μικτῶν genere describendo διάφορα εἴδη in his misceri adnotatur, fortasse non admodum vituperaveris, cum ipsa exempla proposita offensione careant, verum aegre ferimus, quod neque primae neque alteri μικτῶν et κοινῶν classi certum speciei nomen additur. Debuit profecto qui accurate scribere consueverat, omnibus octo locis p. III 4. 14. 16, IV 5, V 4. 6 certum speciei nomen adiungere non secus atque in commentario II re vera usu venit. In altera classe cum speciei nomen facile ex antecedenti συστηματικῶν nomine possit suppleri, haud scio an defectum excu-

saveris, sed p. III 4. 14. 16 ad μικτά vel κοινά adiectivum esse supplendum ex commentarii I verbis nemo dispicit, nedum cuiquam vocabulum γενικά in mentem venire possit. Tamen haec quoque certo speciei nomine indigent, ut a reliquis μικτῶν et κοινῶν generibus distinguantur, neque, qui alterius commentarii μικτὰ γενικά et κοινὰ γενικά respexerit, dubitabit, quin in fonte, quem consuluit commentarii I scriptor, ea fuerint nuncupata μικτὰ γενικά et κοινὰ γενικά. At nonne hoc vitium gravius videtur quam quod enchiridii scriptori imputemus?[1]) Quid quod carmina κατὰ σχέσιν p. IV 6 dicuntur ὅσα μετρεῖται ὑπὸ συστήματος? quae definitio ad omnia carmina systematica quadrat. Secludi reliqua systematica enuntiato insequenti καλεῖται δὲ οὕτως κτλ., quod ipsum quodammodo definitionis partem efficit, concedo, verumtamen nonne universa haec explicandi ratio Hephaestionis acumine caret? In commentario II eadem describuntur his verbis p. XII 1 Κατὰ σχέσιν . . . ἐστίν, ἃ δουλεύων ἀνταποδόσει καὶ ἀνακυκλήσει ὁ ποιητής γράφει, atque eandem vel eius consimilem enarrationem etiam commentarii I scriptori notam fuisse inde conieceris, quod in μετρικοῖς ἀτάκτοις (p. IV 15) compositio κατὰ σχέσιν diserte renuitur verbis ἀνακύκλησιν οὐκ ἔχει. Verba οὔτε ὑπὸ στίχου οὔτε ὑπὸ συστήματος καταμετρούμενα (p. IV 12—13), et οὔτε κατὰ στίχον οὐδὲ συστηματικά (p. IV 15—16) quibus scriptoris ratiocinationibus debeantur supra exposui, at gravissime offendunt in carminum descriptione, quae ipsa speciem τῶν συστηματικῶν efficiunt.

Postremo conferas commentarium I cum eis quae respondent commentarii II capitibus, quo in commentario tantum non semper nos ipsa Hephaestionis verba tenere omnes consentiunt. Vocari in commentario I p. VI 9 sqq. περιόδους, quae in altero p. XIX 6 sqq. sunt σύστήματα, appellari in commentario I ἰδέας, quae in altero audiunt εἴδη,

---

[1]) Non posse huiusmodi peccata inde explicari, quod in commentario I tironum in usum conscripto Hephaestio brevitatis fuerit studiosus, vix est quod moneam.

recte iam Hensius monuit. Adde quae de κοινοῖς et μικτοῖς, de carminum κατὰ σχέσιν et μετρικῶν ἀτάκτων descriptionibus disputavi, iam concedes non ipsa Hephaestionis verba in commentario I conspici. Attamen eundem utrique commentario subesse fontem et μετρικῶν ἀτάκτων explanationibus evincitur et similitudine, qua μονοστροφικῶν descriptiones insignes sunt. Sunt enim

in com. I p. V 15—16 haec:	in com. II p. XVII 1—3 haec:
Τὰ μὲν οὖν μονοστροφικά εἰσιν,[1]) ὁπόσα ὑπὸ μιᾶς στροφῆς καταμετρεῖται.	Μονοστροφικὰ μὲν οὖν εἰσιν, ὁπόσα ὑπὸ μιᾶς στροφῆς καταμετρεῖται, καθάπερ τὰ Ἀλκαίου καὶ τὰ Σαπφοῦς καὶ ἔτι τὰ Ἀνακρέοντος.

Quae cum ita sint, ut summam faciamus, de commentario I sic est iudicandum. Condidit illum homo quidam, qui ipse non mediocriter artem metricam callebat. Pro disputationis fundamento sumpsit eundem Hephaestionis librum atque commentarii II scriptor, qui libellus Choerobosco integer praesto fuisse videtur: quo fonte ea ratione usus est, ut nonnulla paulo neglegentius in artius contraheret, alia neque ea pauca ad ipsius arbitrium haud illepide et mutaret et adderet. Deprompsisse eum posteriorem commentarii partem inde a p. V 4 totam ad verbum usque ex Heliodori enchiridio Hensius suspicatus est:[2]) quam con-

---

[1]) Fortasse εἰσιν pro ἐστιν iam in communi fonte vitio scriptum erat; apud Hephaestionem et p. 8, 1 et p. 52, 4 pro εἰσιν scribere maluerim ἐστιν.

[2]) In priore commentarii parte cum Heliodoro auctore pugnant cum voces σύστημα et συστηματικός tum διστιχία p. IV 1—2, cum Heliodorus dicat aut δύο στίχους (cf. Heliodori colometriae Aristophaneae quantum superest ed. C. Thiemann (Halis 1869) schol. Ach. 626. Eq. 303, 382, 390. Nub. 1345) aut τὸ δίστιχον (schol. Ach. 303. Equ. 756 [lege τὸ ἔθιμον δίστιχον]. Nub. 476, 1353. Pac. 336). Praeterea Heliodorus pro locutione κατὰ στίχον utitur adiectivo στιχικός (l. c. schol. Pac. 1127), contra in commentario neque p. III 4 neque p. III 14 neque p. IV 15 adiectivum usurpatum est.

iecturam et ea, quae per totum commentarium I conspicitur, aequalitate et singulari similitudine, quae inter utriusque commentarii τῶν μονοστροφικῶν enarrationes intercedit, redargui demonstravimus. Certum Heliodori vestigium in tota illa particula ne unum quidem deprehenditur. Vocabulum ἰδέα in Heliodori fragmentis ne semel quidem deprehendi dixi; vocabulum περίοδος in Heliodori colometria sat est frequens, at tantum abest, ut solius Heliodori fuerit proprium, ut contra iam inde ab antiquissimis temporibus vocabula certe περίοδος et κῶλον[1]) una in scholis musicis Doriensium hominum circumlata sint. Inde fluxerunt et in artem rhetoricam[2]) et in disciplinam metricam. Neque ea tum inerat in hoc vocabulo vis, quae in carminum ἐξ ὁμοίων enarratione occurrit, sed non secus atque eo de quo disserimus loco significavit μέτρων συναγωγήν vel stropharum quoddam genus; quod cum ex aliis rebus tum ex colo opposito cognoscitur. Ut alia omittam, haec περιόδου notio deprehenditur apud Dionysium Halicarnasensem in libri, qui est de compositione verborum, cap. 19. 25. 26 (p. 261 sq.; 384; 418 ed. Schaefer), et in eius, quem scripsit de vi dicendi Demosthenis, cap. 50 (vol. VI p. 1110, 1 sqq. ed. Reiske). De metricis latinis (cf. GL VI p. 59, 7. 295, 9) infra agam,[3]) verum ne ille quidem scriptor nobis deest, qui, cum nunc quidem praeter Hephaestionis enchiridium solus universam doctrinam metricam graeco sermone continuo illustratam praebeat, in vocabulis potissimum sollemnibus summi semper momenti est, Aristides Quintilianus. Neque enim Aristides, cum p. 37, 6 (ed. Jahn) τὸ ἐκ μέτρων εὐπρεπὲς σύστημα nominari ποίημα diceret, eam artis notionem, quae in commentario de quo agitur inest, vocabulo σύστημα subiectam esse voluit, sed illud solum denotavit ποιήματα constare (συνεστηκέναι) ex metris, non secus atque antea docuerat metra constare ex

[1]) κόμμα paulo festinantius apud Suidam v. Θρασύμαχος inserere voluit Fritzschius in Luciani opp. edit. (Rostoch. 1882) vol. III 2 p. XCII; cf. eundem de numeris orationis solutae (Rostoch. 1875) p. 7 sqq.

[2]) v. Suid. l. c.

[3]) cf. etiam Festum s. v. perihodos.

pedibus (p. 32, 5),[1]) pedes ex syllabis (p. 31, 8)[2]), rhythmum ex temporibus (p. 21, 4).[3]) Sed idem vocabulo περίοδος pariter atque Heliodorus usus est cum p. 59, 17 et 60, 15 tum p. 55, 8 τὰ ἐκ τούτων κόμματα καὶ κῶλα καὶ περίοδοι καὶ μέτρα. Ex posterioribus excitavit Maximum Planudem in rhet. gr. (Walz) vol. V p. 510, 4 sqq. et Ioan. Tzetzam in Crameri An. Ox. III p. 343, 21 iam Guil. Christ in Abhdlg. d. Muench. Acad. vol. XI (a. 1868) p. 138; eodem pertinet Is. Tzetzes in Crameri An. Par. I p. 106, 3 (cf. Tricha p. 59 ed. Furia. Lips. 1814). Ergo inde ab arte musica Graecorum efflorescente usque ad duodecimum saltem p. Chr. n. saeculum omnibus fere musicis metricisque ea quae in commentario in carminum κατὰ περικοπὴν ἀνομοιομερῶν descriptione legitur vocabuli περίοδος notio in usu erat. Heliodoreum fuisse hoc dicendi genus recte dixit Hense, sed pariter atque in locutione ὁ ἴαμβος pro senario iambico usurpata nescio quo pacto neglexit eandem consuetudinem etiam multis aliis fuisse. Minime igitur hoc solo periodi usu efficitur commentarii scriptorem Heliodori libros compilasse: hoc unum concesserim eum, ut in hoc potissimum genere periodi vocabulum seligeret, adductum esse cum eo, quod vocabulum σύστημα etiam toti carmini κατὰ περικοπὴν ἀνομοιομερεῖ appellando inserviebat (v. p. XXVII 14), tum eo, quod Heliodori colometria Aristophanea — nam ad parabasin hoc genus spectare in propatulo est — vocabula περικοπή et περίοδος quodammodo coaluerant.

Westphalius et in commentarii I exitu et in alterius initio lacunarum signa posuit, in commentariorum interpretatione (Metrik I² p. 186) commentarium I in fine, alterum in initio mutilatos esse professus est. Aeque Hensius l. c. p. 155 inter priorem alterumque commentarios casu nonnulla folia in archetypo interiisse censuit. Attamen in com-

---

[1]) cf. e. g. Choerobosc. p. 34, 16.

[2]) cf. Guil. Hoerschelmann Ein griech. Lehrbuch der Metrik (Dorpat. 1888) p. 25 sqq. 46 sqq. 65 sqq.

[3]) cf. Aristoxen. in Westphal. griech. Rhythmik ed. III (Lips. 1885) p. 119 καὶ ἔστι ῥυθμός ... σύστημά τι συγκείμενον ἐκ τῶν ποδικῶν χρόνων.

mentarii I exitu remansit non solum enuntiatum integrum, sed illud ipsum enuntiatum capitis alicuius est conclusio, caput ipsum amplae enarrationis — nempe carminum κατὰ σχέσιν descriptionis — est extremum. Ergo de casu cogitare fere absurdum est, et ne alterius quidem commentarii principium casu esse detruncatum infra demonstrabimus. Contra qui commentarium I conscripsit, cum ex ampliore illa enarratione ab Hephaestione appendicis loco enchiridio subiuncta, de qua dixi p. 20 sqq., ea, quae gravissima et tironibus maxime accommodata esse videbantur, excerperet et quasi ultimum caput enchiridio adiungeret, optime finem fecit, postquam carminum κατὰ σχέσιν species omnes absolvit. Cetera ut aut nimis impedita aut parum usitata, ne nimium discipulis onus imponeret, omisit. Quin etiam ipse huius rei testis est. Nam verba p. V 11 πάλιν δὲ ἕκαστα τῶν προειρημένων ὑποδιαιρετέον, quae parum recte Hensius, ut coniecturae ab ipso excogitatae adaptaret, in πάλιν δὲ ἕκαστον ⟨τῶν τριῶν πρώτων⟩ τῶν προειρημένων ὑποδιαιρετέον deflexit, non scripsisset, si ultra carmina κατὰ σχέσιν procedere in animo habuisset. Neque enim μετρικὰ ἄτακτα neque μικτὰ συστηματικά neque κοινὰ συστηματικά in commentario II in species digeruntur neque omnino digeri possunt. Sed cum postea reliquis generibus neglectis illud unum verbis amplexurus esset, quod praecipuum erat, indiligentius in universum illorum generum singula rursus in species distribui posse dixit.

Universa commentarii I indoles doctrinam bonam aetatemque haud nimis recentem sapit. Eam quae in nostris codicibus legitur enchiridii recensionem diversam esse ab ea, qua utebatur Choeroboscus, quae iam ipsa mendis laborabat, quibus nostri codices carent, demonstravit Voltzius.[1]) Itaque quoniam Longinum, Aristidem Quintilianum, Atilium Fortunatianum, Marium Victorinum doctrinam περὶ ποιήματος pro necessaria artis metricae parte habuisse supra ostendi, cum

[1]) De Helia Monacho, Isaaco Monacho, Ps.-Dracone (Argentor. 1886) p. 16. Accuratius de enchiridii Hephaestionei apud Choeroboscum memoria alio loco agam.

neque Choeroboscus ἕτερον illud πόνημα περὶ ποιήματος interpretatus sit neque in reliquis Byzantinorum tractatibus doctrinae περὶ ποιήματος vestigia extent, veri est simillimum commentarii I scriptorem, qui inscriptione Ἡφαιστίωνος μετρικῆς εἰσαγωγῆς περὶ ποιήματος hanc de carminum generibus enarrationem tam arte enchiridio adnexuit, Choerobosco fuisse antiquiorem. Certum nomen proferre non iam licet. De Oro enim nihil fere traditum habemus neque ex certis illis formulis, quibus breve Longini prolegomenon fragmentum (schol. Heph. β p. 1, 1—5, 5) insigne est velut αὖ πάλιν, ὡς ὅταν εἴπω, ἔτι τοίνυν, ὅτι δὲ τοῦτο οὕτως ἔχει, in commentario ulla inest. Contra vocabulum ἰδέα, quo commentarii scriptor utitur, et a Longino et a reliquis, quod sciam, artis metricae scriptoribus alienum est.[1])

§ 4.

De commentarii II auctore.

Contineri commentario II libellum Hephaestioneum, sed passim a grammatico quodam foede interpolatum atque depravatum Westphalius et Caesar certis argumentis evicerunt. Recte tribuit interpolatori enuntiatum p. VIII 2—3 ἑξαμέτρου .... κοινωνία Caesar, quod et Isaaco Tzetzae et scholiastis praesto erat; p. IX 3 et 7 pro κοινὰ συστηματικά iam Godofr. Hermannus in el. doctr. metr. p. 26 scripsit κοινὰ γενικά, tamen κοινὰ συστηματικά legerunt et Tzetzes et scholiastae. Apud Hephaestionem utroque loco scriptum fuisse suspicor solum vocabulum κοινά, cum generis nomen ex proxime antecedenti locutione μικτὰ γενικά facile suppleretur.[2]) Interpolator fal-

[1]) Recensionum cognationem hoc fere stemmate repraesentaveris:

Choerobosci codices: ἐγχειρ. et βιβλίον Heph. integrum cum scholiis — ἐγχειρ. et comm. I (cum scholiis?)

Codicum nostrorum archetypus. Qui eum confecit, ex Choerobosci libris in fine addidit βιβλίον fere integrum, nisi quod nonnulla ipsius iudicio usus immutavit.

[2]) Indidem etiam commentarii I μικτά et κοινά p. III 14 et 16 facilius explicaveris.

sum nomen συστηματικά addidit simili ratione ductus atque p. XXVII 2 sq. ad τὰ μέν adiunxit vocabulum ἐφύμνια, ad τὰ δέ vocabulum ἐπιφθεγματικά. Idem quomodo τῶν μετρικῶν ἀτάκτων descriptionem corruperit illustravi p. 24 sq. Emendaverunt ipsius grammatici verba parum subtiliter scribentis Westphalius, cum p. XIII 6 τοῦ αὐτοῦ et τῆς αὐτῆς insereret, quae neque Tzetzae neque scholiastis nota sunt, Hensius, cum p. XXVIII 5 ante κομμάτιον suppleret καὶ πρῶτον μὲν τό. p. XXI 1 vocabulum συστήμασιν pro εἴδεσιν ab excerptore scriptum esse recte mihi videtur Hensius coniecisse; neque dubium est, quin ab eodem nonnullae huiusmodi locutiones velut p. XI 11 περὶ ὧν ἐροῦμεν, p. VIII 4 ὡς προιόντες δείξομεν additae sint. Idem videtur conformasse enuntiatum p. X 8 sqq. Δεδειγμένου δὲ ἡμῖν τί τέ ἐστι στίχος καὶ τί κόμμα καὶ τί κῶλον καὶ τί σύστημα, in quo κῶλον ante κόμμα collocare debuit.[1]) Sed etiam in genere dicendi nonnulla mutavit, etsi in hac re quantum ingenio suo indulserit non iam ad amussim dici potest. Velut in enchiridio quamvis permulta proferantur exempla iis neque verba καθάπερ (p. XVII 2; XXI 2) aut λόγου χάριν (p. XX 11; XXIV 10) praemittuntur neque καὶ τὰ ἑξῆς (p. XIV 12; XXI 6) subiunguntur. In commentario p. XIV 1 legitur ὡς ἐν τῷ παρ' Ἀλκαίῳ ᾄσματι, p. XXV 7 οἷόν ἐστι τὸ παρὰ Σαπφοῖ; Hephaestio maluit dicere παρὰ Πραξίλλῃ ἐν διθυράμβοις (p. 11, 16 W.) aut οἷόν ἐστι καὶ τὸ Καλλιμάχου (p. 21, 1 W.) vel simile quid. Indidem explicaverim, quod in commentario et verbum καλεῖν (cf. e. g. p. VII 10) et προσαγορεύειν (p. IX 2; XXVIII 9) in usu sunt, cum in enchiridio solum verbum καλεῖν circiter quinquagies legatur. Illud quoque ex grammatici illius neglegentia expediverim, quod p. XIII 4 scriptum est ὁ Μαργίτης Ὁμήρου, cum in commentario I p. IV 16 insit ὁ Μαργίτης ὁ εἰς Ὅμηρον ἀναφερόμενος.[2]) Idem titulum Ἡφαιστίωνος περὶ ποιημάτων libello praefixit, etsi Hephaestio sine dubio περὶ ποιήματος

---

[1]) Idem neglegenter p. XVIII 3 περιῳδικά ante παλινῳδικά collocavit.

[2]) Ex metricis latinis, quorum principem auctorem Heliodorum sumere consuevimus, nemo cum priore commentario facit; cf. GL VI p. 68, 14 sqq. 79, 12; 133, 31; 286, 3; 633, 28; 634, 5.

scripserat. Denique amputavit consulto libri Hephaestionei initium, in quo et ea, quae scholiasta p. XIII 14 sqq. refert et Hephaestionis de enchiridio testimonium, quod commemorat Choeroboscus p. 35, 11 sqq., lecta esse probabile est. Exitum num praeciderit ambigitur. Etenim cum verba καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον (p. XXIX 2) tum καὶ ἑτέροις τισί, περὶ ὧν λέξομεν (p. XXX 8) significare videntur Hephaestionem etiam plures notas enarrare in animo habuisse.[1]) At primum quidem accedit ad notas in lyricis carminibus usurpatas in fabulis diple ἔσω νενευκυῖα, accedunt praeterea quasi novae notae copulationes vel ex paragrapho et dipla vel ex geminis diplis oriundae[2]), tum tota notarum metricarum doctrina hoc capite exhausta esse videtur et quae notae metricae praeter quinque illas quae enarratae sunt in censum venire possint ne suspicari quidem licet. Itaque plura fuisse in Hephaestionis libro nego, praesertim cum dubium sit an in eis quae exscripsi verbis excerptor aliquid mutaverit.

Μικτῶν συστηματικῶν descriptionem p. XV 1—5 utpote plane perversam recte Westphalius (Metrik II² p. 267) tribuit interpolatori, qui etiam in μικτοῖς κατὰ σχέσιν (p. XX 10—12 sq.) exempla attulit non admodum idonea et ne illic quidem διάφορα misceri εἴδη professus est. Fingere voluit fortasse μικτὰ συστηματικά ad similitudinem μικτῶν κατὰ στίχον. Luculentum interpolatoris vestigium remansit etiam in inflata et verbosa praefatione ὑπολείπεται δὲ ἡμῖν περί τε τῶν μικτῶν συστηματικῶν εἰπεῖν . . . . λέγομεν τοίνυν, ὅτι κτλ., quales posteriorum potissimum temporum scriptoribus velut Trichae in deliciis fuerunt.

Pluribus disputandum est de carminum epodicorum et ἐξ ὁμοίων explanationibus, in quarum priore Westphalius (Metrik I² p. 188 et II² p. 258 sq.) certissimum interpolatoris indicium deprehendere sibi visus est; posteriorem omnes adhuc ipsi Hephaestioni vindicaverunt.

---

[1]) cf. Osann Anecd. Roman. (Gissae 1851) p. 64 sq.

[2]) cf. Is. Tzetzam l. c. p. 72, 23 sqq.

Idem est nomen τοῦ γένους τοῦ ἐπῳδικοῦ et τοῦ εἴδους, quod ad εἶδος optime quadrat; inde ad γένος transiit, etiamsi eis, quorum species sunt μεσῳδικά, προῳδικά, παλινῳδικά, περιῳδικά, quam non sit accommodatum nomen ἐπῳδικά patet. Una cum nomine translata est definitio, ita tamen, ut differentia levicula non desit, cum in speciei descriptione vocabulum συστήμασιν aeque omittatur atque in proodicorum atque mesodicorum enarrationibus. Minime tamen generi haec explicatio convenit. Nam licet verbo ἐπιφέρεσθαι vim non subesse addendi, sed in fine subiungendi neglexeris,[1]) in palinodicis periodicisque carminibus minime συστήμασιν ὁμοίοις additur ἀνόμοιόν τι, sed semper adiunguntur duo systemata a ceteris diversa. Quae quod in generis definitione ne verbo quidem significantur aegre ferimus.

Sed maioribus difficultatibus obstricta est speciei descriptio, qualis in codicibus legitur. Τριὰς ἐπῳδική efficitur una pericopa ex tribus systematis constante. Ergo tetras est quattuor systematum coniunctio huiusmodi A A A B, pentas quinque A A A A B. Sed in Pindari carminibus quae servata sunt iisque 44 ne semel quidem supra triadem exceditur. Tales ineptias cum ab Hephaestione profectas esse negaret, Westphalius totum paragraphi exitum inde a verbis γίνεται γάρ κτλ. ab interpolatore subiunctum esse censuit (Metrik II² p. 258). At optimo iure Caesar etiam alium grammaticum de Pindari aut Simonidis carminibus tam abhorrentia a veritate contendisse negavit. Remedium tamen ab eo oblatum, quo iam longe antea usus erat God. Hermannus (el. d. m. p. 716), nimis lene est. Nam etiamsi pleniore distinctione post ἐπὶ πλεῖον usurpata verba ὡς τά γε πλεῖστα Πινδάρου καὶ Σιμωνίδου πεποίηται ad universam epodicorum speciem referri posse ponamus, verba tamen γίνεται γὰρ ὥςπερ τριὰς ἐπῳδική, οὕτω καὶ τετρὰς καὶ πεντὰς καὶ ἐπὶ πλεῖον, cum huiusmodi compositio re vera nusquam usu veniat, cur addita sint non intellegitur. Idem ut alia omit-

---

[1]) In scholio p. XVII 10 scriptum est προστίθεμεν δὲ καὶ τὸ ἀνόμοιον. Hephaestio igitur scripsisse videtur ἀνόμοιόν τι προστίθεται; vocem ἐπιφέρεται utrum excerptori an librario tribuam incertus haereo.

tam adversatur Crusii coniecturae, qui in Comment. philol. Ribbeckio oblatis (Lips. 1888) p. 15 adn. 2 proposuit γίνεται γὰρ ὥσπερ τριὰς ἐπῳδικὴ ὡς τά γε πλεῖστα Πινδάρου καὶ Σιμωνίδου πεποίηται οὕτως καὶ τετρὰς καὶ πεντάς καὶ ἐπὶ πλεῖον. Contra Barhamium, cum verba δηλονότι — πεποίηται ad genus epodicum referret, acu rem tetigisse confirmatur etiam Isaaci Tzetzae et scholiastae testimoniis. Tzetzes enim genus sic describit p. 66, 1 sqq.

Δεῦρ' ἴθι τὰ ἐπῳδικὰ ὑποδιαιρεῖ πάλιν
καὶ τοὔσχατον δὲ γίνωσκε ταῦτ' ὄντα ἐν τριάδι·
εὕρηνται καὶ τετραδικὰ σὺν τοῖς πενταδ<ικ>οῖς γε,

postea singulis epodicorum speciebus enumeratis (p. 66, 26—30) de specie epodica haec refert:

Ἐπῳδικὰ μὲν γίνωσκε, ἵνα τὸν ὅρον εἴπω,
οἷς τισιν ἐπιφέρεται ἀνόμοιον ὁμοίοις.
. . . .
ἔχεις τὸν Πίνδαρον αὐτὸν τούτοις χοροστατοῦντα (χωροστατοῦντα codd.).

Idem videtur scholiasta p. XVII 9 sqq. sensisse. Accedit, quod in commentario I, cum epodica proprie dicta, mesodica, proodica inter terna systemata contineri, cetera numerum ternarium egredi doceantur, ipsa illa de triade et tetrade et pentade praecepta ad genus epodicum detruduntur. Tetrades igitur in generis epodici explicatione perbene ad periodica et palinodica spectant, sed quid de pentadibus? Aut fallor aut nimium diligentiae in hoc vocabulo interpretando viri docti consumpserunt. Hephaestio dicit ad epodica constituenda minimum ternis opus esse systematis, quoniam adesse oporteat strophen, antistrophon, epodon. Nihil vero impedire, quominus plura systemata vel quaterna vel quina vel etiam plura usurpentur. Quaterna rettulit ad palinodica et periodica; πεντάδες vel ἑξάδες vel etiam ἑβδομάδες num re vera in usu essent non magis curavit, quam num μεσῳδοί extarent. Nam sine dubio is qui scripsit ὥσπερ δὲ ταῦτα εὑρίσκεται, οὕτω γένοιντο ἂν τινες καὶ μεσῳδοί (XXVI 13) mesodos cognitos habuit nullos. Nec tamen dubitavit eorum genus in libellum recipere. Verum si quis utique compositionem re vera usurpatam requirit,

fingi potest πεντάς minimo cum incommodo in carmine quodam mesodico, in quo num Hepaestionis temporibus praesto fuerit disceptari nequit. Scholiasta p. XIX 7—8 pentadem rettulisse videtur ad palinodica, fortasse cum hanc sibi fingeret formam A B C B′ A′, quae rectius dicenda est mesodica. Adde quod Demetrius Triclinius verba de quibus agitur ita interpretatus est, ut πεντάδα ἐπῳδικήν statueret carmen AA′ BB′ C (cf. schol. ad Soph. Antig. 332. 581. Trach. 93 [in Sophocl. trag. ed. Ad. Turnebus; Paris 1553; p. 85, 28. 88, 16. 121, 29]. Eur. Hec. 905. Similiter ἑπτὰς ἐπῳδική dicitur in schol. ad Aesch. Agam. 355 sqq. ed. Dindorf in Philol. XX p. 36), Sed hoc fecit non tam, ut Hephaestionis verba interpretaretur, quam, ut generi satis pervulgato nomen inderet, quod alias frustra quaesivit. Prorsus futtilia sunt, quae in schol. ad Pind. Ol. I 1 (p. 11 ed. Boeckh.) de triade, tetrade, pentade praescribuntur, quandoquidem strophis epodicis insulse intermiscentur versus epodici; cf. schol. in Hermog. in Rhet. gr. (W.) VII p. 820, 6 sqq. Quodsi quaesiveris utrum excerptor an librarius perturbationis auctor fuerit, Tzetzes et scholiasta, quos ceteris excerptoris commentis non caruisse vidimus, ad librarium nos revocant.

Deprehendisse vero mihi videor interpolatoris manum in carminum ἐξ ὁμοίων descriptione. Exemplum affert scriptor p. XIV 3 sqq. non eius formae, quam ἐξ ὁμοίων esse modo docuit, sed ita conformatum, ut sit κατὰ σχέσιν, quippe in quo numerus sit determinatus. Itaque si enuntiatum διόπερ καὶ τὰ μονοστροφικὰ — νομίζομεν accurate contemplamur, οὕτω nihil aliud significare potest nisi κατὰ σχέσιν. Sed quid est? Nonne μονοστροφικά, utpote quae efficiant speciem τῶν κατὰ σχέσιν, omnia necessario composita sunt κατὰ σχέσιν? Ergo eadem atque in illa monostrophicorum definitione p. XVII 1—3 eo de quo quaeritur loco vis vocabulo μονοστροφικόν subiecta esse nequit. Immo nihil aliud significare potest nisi carmen, quod una stropha contineatur. Lachmannus (opuscul. II p. 87 sqq.), modo recte illius verba interpreter, hanc vocabuli vim etiam ipsius commentarii exemplo confirmari putavit. Nam cum carmen

illud Anacreonteum p. XXI 3 sqq. octo illis versibus a scholiasta excitatis confici contenderet, illud quoque carmen ex una stropha constans μονοστροφικόν vocari p. XXI 7 statuit. Sed quae Lachmannus ad iudicium illud de carmine Anacreonteo comprobandum attulit, propter nimiam fragmentorum paucitatem vix quemquam ad eius sententiam pertrahent. Contra Bergkius propter sententiam imperfectam carmen integrum esse negavit; cui opinioni etiam ipsius commentarii verba p. XXI 6—10 favent. Non modo verbis ὀκτάκωλός ἐστιν ἡ στροφὴ καὶ τὸ ᾆσμά ἐστι μονοστροφικόν· δύναται δὲ καὶ ἑτέρως διαιρεῖσθαι . . . ἡ στροφή accuratius stropha a carmine distinguitur, quam ut nullum notionis discrimen interpositum esse veri simile sit, sed quemadmodum carminum κατὰ περικοπὴν ἀνομοιομερῶν enarratio p. XIX 5 — XX 3 cum octo illis versibus reconcilietur — significatur haec compositio in paragraphi exitu p. XXI 8—10 — non dispicitur. Quod si recte disputavimus, corruit testimonium quo quis ad illam vocabuli μονοστροφικόν notionem defendendam innitatur. Neque mihi exemplum innotuit praeter Demetrium Triclinium, qui cum veram vocabuli μονοστροφικόν vim ignoraret, illam de qua quaeritur saepissime protulit, velut in schol. Eur. Hec. 1024. 1056. 1088. Or. 982. 1369. 1395 etc. Nihilominus p. XIV 8 vocabuli μονοστροφικόν ea sola notio esse potest quam diximus: unde haec fere efficitur sententia: „Alcaei carmen, quod facile quispiam prima specie ἐξ ὁμοίων esse duxerit, re vera est κατὰ σχέσιν. Neque enim μετρεῖται ὑπὸ συζυγίας, sed ὑπὸ δέκα συζυγιῶν. Ergo ὁ ἀριθμὸς ὡρισμένος ἐστίν. Inde concludo ea quoque carmina, quae denis syzygiis confecta et singulas strophas complectentia plerisque ἐξ ὁμοίων composita esse videntur, non esse ἐξ ὁμοίων, sed κατὰ σχέσιν. Nam in eis quoque ὁ ἀριθμὸς ὡρισμένος ἐστίν.“ Quam mirum sit carmina singulas strophas complectentia κατὰ σχέσιν composita iudicare neminem fugit, atque mihi quidem et dicendi genus et sententia adeo cum Hephaestionis consuetudine pugnare videntur, ut, etiamsi Hephaestionei aliquid subesse non praefracte negaverim, hanc certe enuntiati conformationem interpolatori tribuere non dubitem. Accedit quod ut in

μικτοῖς συστηματικοῖς, sic eo de quo agitur loco scriptor se suam ipsius opinionem referre diserte profitetur.

Haec sunt gravissima quae ab excerptore mutata vel addita esse censeo; pauca addam, cum de capite περὶ σημείων disputabo. In commentarii editione ea tantum verba atque enuntiata litteris minoribus exaranda curavi, quae ipsam sententiam pervertens addidit. Minutias quas in genere dicendi mutavit in ipsa editione typis exprimere non ex re videbatur.

Pro unico fonte usus esse videtur excerptor libello illo Hephaestioneo, quem Choeroboscus commemorat. Ipsa Hephaestionis verba in universum non secus in suum usum deflexit atque Choeroboscus, qui etiam in lemmatis ut ita dicam quae ex enchiridio desumpsit auctoris verba immutare non haesitavit. Quale fuerit excerptoris ingenium ex eis quae mutavit optime apparet. Quoniam codicum nostrorum archetypus litteris maiusculis exaratus erat, certum est excerptorem non esse recentiorem nono vel decimo saeculo. Accuratiora proferre non licet, quamvis eum Choerobosco aetate supparem fuisse facile conieceris.

Haec disputatio est particula commentationis de veterum περὶ ποιήματος doctrina ab ordine philosophorum Vratislaviensium praemio ornatae, quae propediem in „Breslauer philologische Abhandlungen" vol. V fasc. 3 impensis Guilelmi Koebner in lucem prodibit. Ibidem commentarii Hephaestionei edentur, quam ad editionem iam in hac disputatione locos excitatos accommodavi.

Vita.

Natus sum Maximilianus Consbruch, Elbingensis, anno h. s. LXVI a. d. XII Kal. Jul. patre Friderico, matre Maria de gente Salomon, quam praematura morte mihi ereptam lugeo semperque lugebo. Fidei addictus sum evangelicae. Inde ab anno h. s. LXXIV patriae urbis gymnasium regium frequentavi, quod etiamnunc auspiciis Maximiliani Toeppen floret. Maturitatis testimonium adeptus vere a. h. s. LXXXIV Berolinum me contuli studiis cum theologicis tum philologicis operam navaturus. Ibi per bis senos menses commoratus hanc almam matrem Viadrinam adii. Scholis interfui virorum clarissimorum Berolini Deussen, Dillmann, W. Dilthey, Huebner, Kiepert, A. Kirchhoff, Kleinert, Paulsen, Robert, Vahlen, Weiss, Zeller, Vratislaviae Caro, L. Cohn, B. Erdmann, Hahn, Hertz, Ed. Meyer, Reifferscheid †, Reitzenstein, A. Rossbach, O. Rossbach, Schaefer, Studemund †, Th. Weber, Weingarten, Wissowa. Seminarii regii philologici Vratislaviensis sodalis fui moderantibus Martino Hertz, Augusto Rossbach, Guilelmo Studemund, historici praeside Eduardo Meyer. Praeterea benignissime mihi concesserunt aditum ad exercitationes archaeologicas Carolus Robert, ad epigraphicas Leopoldus Cohn, ad historicas Theodericus Schaefer, ad philologicas Otto Rossbach et Georgius Wissowa, ad philosophicas Benno Erdmann. His praeceptoribus meis omnibus gratias ago quam maximas eorumque memoriam pio semper animo recolam.

Praeter ceteros autem egregie de me meritus est Guilelmus Studemund iniqua nunc naturae necessitate nobis ereptus, cuius sapientissimis consiliis, ingenuae liberalitati, propensae in me voluntati quantum debeam id verbis exsequi ut vellem non possum, sed penitus semper in mente haerebit.

Denique per bis senos menses sodalis fui societatis philologae Berolinensis, post societatis philologae Vratislaviensis, quarum exercitationibus non mediocriter me esse adiutum ingenue fateor.

Sententiae controversae.

I. Aristophanes Byzantius in poetarum ordinibus constituendis non rationes scholasticas quas vocant, sed aestheticas respexit; ad doctrinam illam restituendam usurpanda sunt Quintil. lib. X cap. 1, Procli chrestomathia, argumenta quaedam Aeschyli, Sophoclis, Euripidis fabularum.

II. Simplicissima ac vetustissima doctrinae περὶ ποιήματος explicatio est apud Aristid. Quintil. p. 37, 6—20 (ed. Jahn).

III. Ex Hephaestionis verbis (p. 73, 18 — 74, 3 ed. Westphal) καλεῖται δὲ παράβασις, ἐπειδὴ εἰσελθόντες εἰς τὸ θέατρον καὶ ἀντιπρόσωποι ἀλλήλοις στάντες οἱ χορευταὶ παρέβαινον καὶ εἰς τὸ θέατρον ἀποβλέποντες ἔλεγόν τινα minime efficitur choreutas in altera parabaseos parte aut omnino in fabularum canticis ἀντιπροσώπους stetisse.

IV. Neque de parabaseos partibus neque de ᾠδῆς et ἀντῳδῆς nominibus recte iudicavit Th. Zielinski: Die Gliederung der altattischen Komoedie (Lips. 1885) p. 176 sqq. 265 sqq.

V. In Lycurgi Leocrat. § 1 scribendum est Δικαίαν, ὦ Ἀθηναῖοι, καὶ εὐσεβῆ καὶ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ ὑπὲρ τῶν θεῶν τὴν ἀρχὴν τῆς κατηγορίας . . . ποιήσομαι.

VI. In Moreti carmine, quod est in appendice Vergiliana, versus 60 genuinus est et sic scribendus:

Ergo aliam molitur opem sibi providus heros.

VII. In dem Papstwahldekret vom J. 1059 ist über das Recht der Cardinalbischöfe absichtlich keine genaue Bestimmung gegeben.

VIII. In dem Papstwahldekret vom J. 1059 findet sich eine bestimmte Angabe über die Rechte des Königs bei der Papstwahl überhaupt nicht; in den dem Dekret vorangegangenen Abmachungen zwischen der Curie und dem deutschen Hofe war über den Zeitpunkt, in welchem bei einer Papstwahl der consensus regis eintreten sollte, eine Bestimmung nicht getroffen.

Typis Grassi, Barthi & Socii (W. Friedrich) Vratislaviae.